

# KELET-ÁZSIAI MŰVÉSZET

Bérczi Szaniszló, Budapest, 2009



Az Eurázsiai művészetek sorozat 23. füzetét kiadja a Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesülete, Budapest

## KELET-ÁZSIAI MŰVÉSZET Bérczi Szaniszló, 2009

Az Eurázsiai művészetek füzetsorozat új tagja Kelet-Ázsia művészetéből mutat be válogatást. Mint a korábbi füzetek esetén is, most is az ókori időkből a felszínre bukkanó rétegekre összpontosítottuk figyelmünket. Japán, Kína, Korea, Mandzsúria és Mongólia a mostani ország- és tájmegnevezése azoknak a területeknek, ahol most járunk. Az ősi andronovói, hun-szkíta, (később türk és mongol kori) sztyepei alaprétegek, valamint a Shang, Csou, Cs'in, Han kínai dinasztiák műveltségei, ill. a Yayoi és Kofun japán régészeti korszakok formái és színei váltakoznak és épülnek egymásra ezeken a távoli, de művészetekben gazdag tájakon.

A három főszereplő ország füzetünkben Japán, Kína és Korea. A két korábban említett ország művészetét már bemutattuk sorozatunkban, de kimeríthetetlen gazdagságuk ismét megszólal. Az egykori életdarabok ötvözöttek jelennek meg művészetükben. Jól fölismerhető a hódító katonanépek és a letelepült mezőgazdasági, ill. az iparszervező kultúrájú népcsoportok művészeti hozzájárulása is.

A katonanépek oldalát gyakran képviselik a hun-szkíta törzsek. Életdarabjaik máig fölismerhetők ezeken a kultúrtájakon is: a lovas élet magas műszaki színvonalában, a bronz, majd vasművességben, de leginkább a művészetekben. A hódító és a helyi katonák küzdelmét, az államszervezés folyamatának szakaszait a korabeli történetírás is részletesen megörökítette. Ezért mostani füzetünkben főleg Korea ősi művészeti alkotásai jelentenek újdonságokat.

A kerek, könnyű, ló vontatta kocsi tette lehetővé tette az Eurázsiai sztyeppe beutazását, benépesítését. A lovas népek e pompás találmányát régtől fogva fejlesztették, ábrázolták. A könnyen mozgó lovasok, a pásztornépek kiváló katonái, számos kelet-ázsiai fejedelemséget és királyságot szerveztek. Erről tanúskodnak a gazdag fejedelmi sírokban föllelt fejedelmi ékszerek, a koronák Kínában, Koreában és Japánban is, főleg a Kr. előtti és a Kr. utáni évszázadokból. Azt, hogy e katonák honnan jöttek, elárulja a díszítőművészetük, a korai hun-szkíta művésztől fogva oly gyakran szereplő állatábrázolások és állatküzdelmi jelenetek. De a meghódított és megszervezett, a mezőgazdasággal foglalkozó népek műveltsége is jelen van a művészetben. Ilyen például a naptár ismerete, a földművelésre használt állatok fogatolása, a szállításra is használt kocsik. S ilyenek a hétköznapi élet tárgyai is, például korsók, kések, edények.

A főszereplők, az élet mozgalmasságát adó nyughatatlan harcosok. A lovasjelenetek és a vadászjelenetek a Pekingi Nemzeti Múzeum és a Pekingi Kínai Hadtörténeli Múzeum, a Hsziani Történeli Múzeum, a Hohhoti Hun Múzeum, az Ősi Izumo Shimanei Múzeuma, a Tokiói Nemzeti Múzeum és a Narai Nemzeti Múzeum kiállításain rajzolt jelenetek között is a legérdekesebbek. A lovasjelenetek, ahogy ez Nyugat-Euráziában is ismert (például a Magyar Nemzeti Múzeum kiállításán, Budapesten is) edényekre és evőeszközökre, sőt ivókürtökre is fölkerültek. Ilyen ivókürtre emlékeztető korsó lovas alakját találjuk Koreában is, a Szöuli Nemzeti Múzeum kiállításán, de vannak a vizes életet bemutató békás és halas díszítésű korsók is a koreai anyagban a Tokiói Nemzeti Múzeumban.

Mint korábbi füzeteinkben, most is bemutatjuk néhány oldalon az eurázsiai népek gazdag díszítőművészeti matematikáját. Tükör hátlapját díszítő frízek, övdíszek, lószerszám díszek azok, amik itt is hordozzák a díszítőmintákat. A Kínából származó egyik kettősfríz t-mg mintázattal igazi „zsákmány” a kutató számára, aki a különleges díszítő szerkezeteket keresi. Bemutatjuk a „négyes mintázatokat”, a legegyszerűbb „kettősfrízeket” is, amelyeket minta-kvaternióknak nevezhetünk.

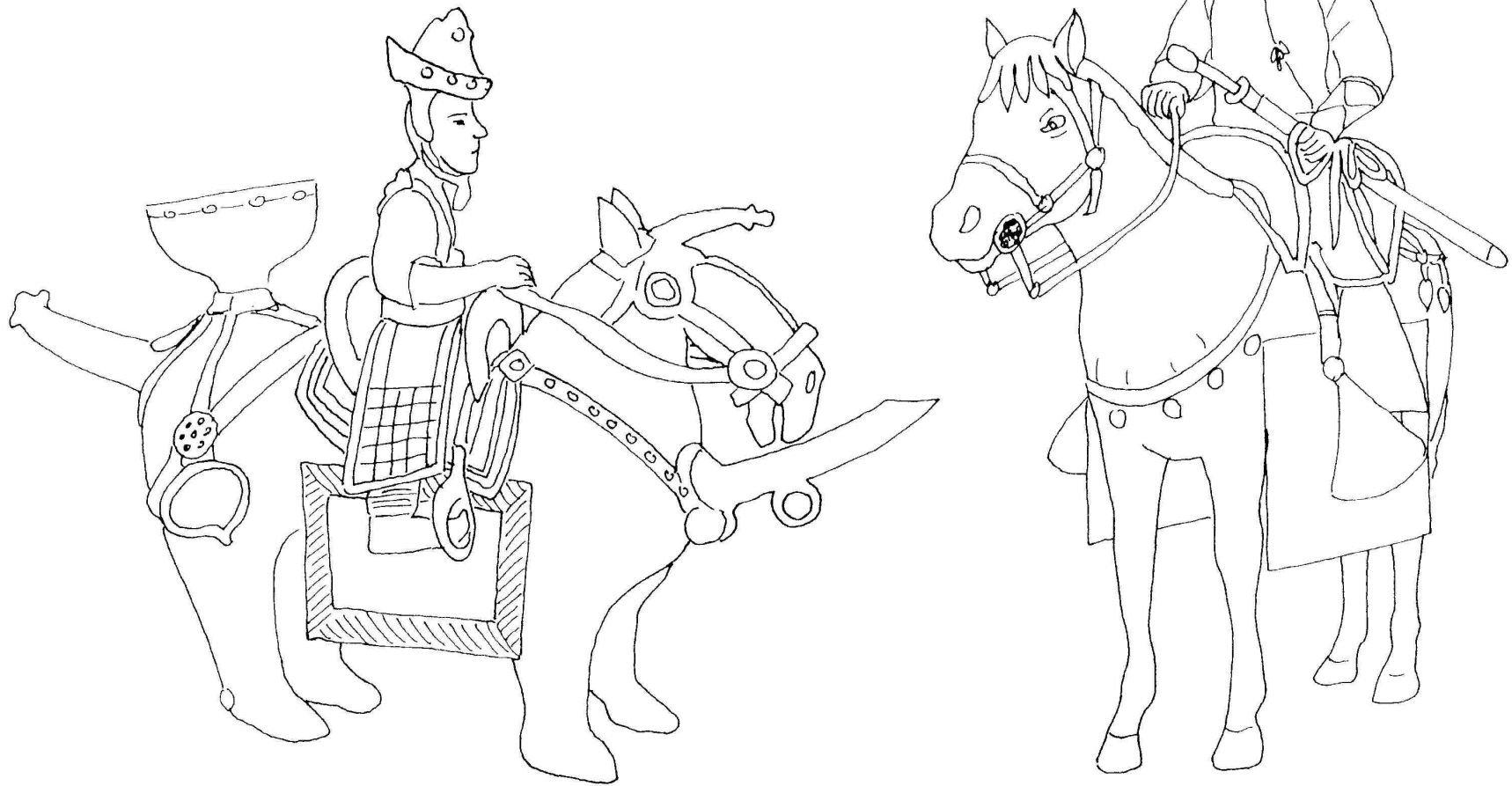
Kelet-Ázsia művészete is gazdag rétegzettséget mutat. A fő vonulatot az állatküzdelmi jelenet átalakulásán érzékelhetjük: az állatküzdelmi jelenet fokozatosan veszít drámai erejéből, ahogy a beolvadó katonák is egyre inkább honosulnak a befogadó állam népéhez. A narai bronzedény díszítésén a vadászból, vagy az állatok küzdelméből már csak a császári vadaskert egymást tipró állatainak rajzása maradt meg. A vele szemközti kínai rajzon pedig már uralkodóvá válik a sárkány, a központi hatalom jelképe és a vele együtt ábrázolt madár, hal és tigris már csak alattvalóvá vált állatfigurák.

Persze a császársággá vált államok, Kína, Japán és Korea is, kifinomult és gazdag művészeti alkotásokkal gazdagította a művészeteket. De ez már egy másik kor, amikor fokozatosan létrejön a modern civilizáció.

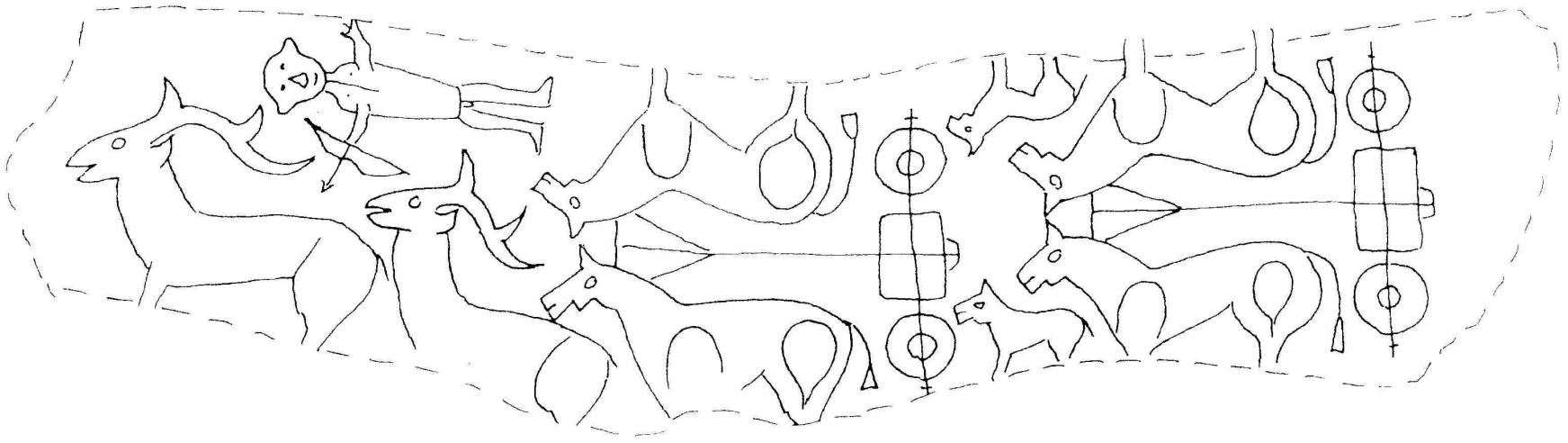
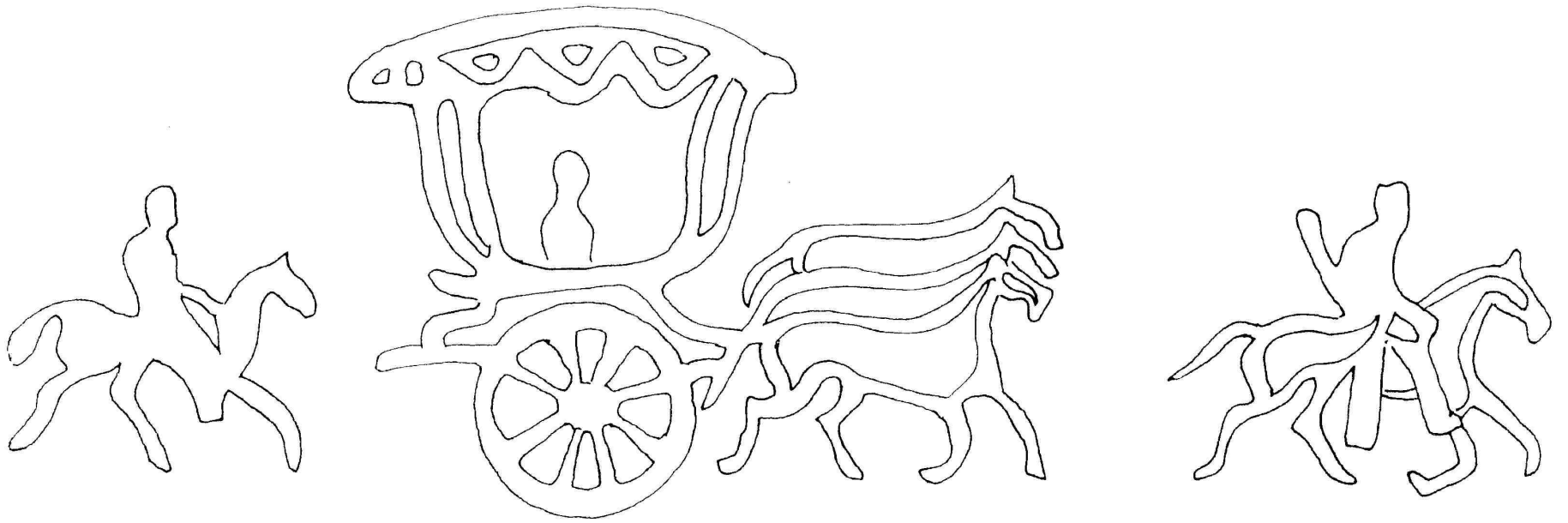
Mégis, az élő hagyományok segítségével sikerül megőrizni ezt a színes ősi világot és ebben lehet segítségünkre az Eurázsiai művészetek tanulmányozása, kincseinek összegyűjtése. Reméljük, hogy új füzetünkkel sikerül ismét örömet szerezni a távoli múltat s mégis talán a szívünkhöz közeli világokat kedvelő, rajzolni és festeni szerető olvasókat.

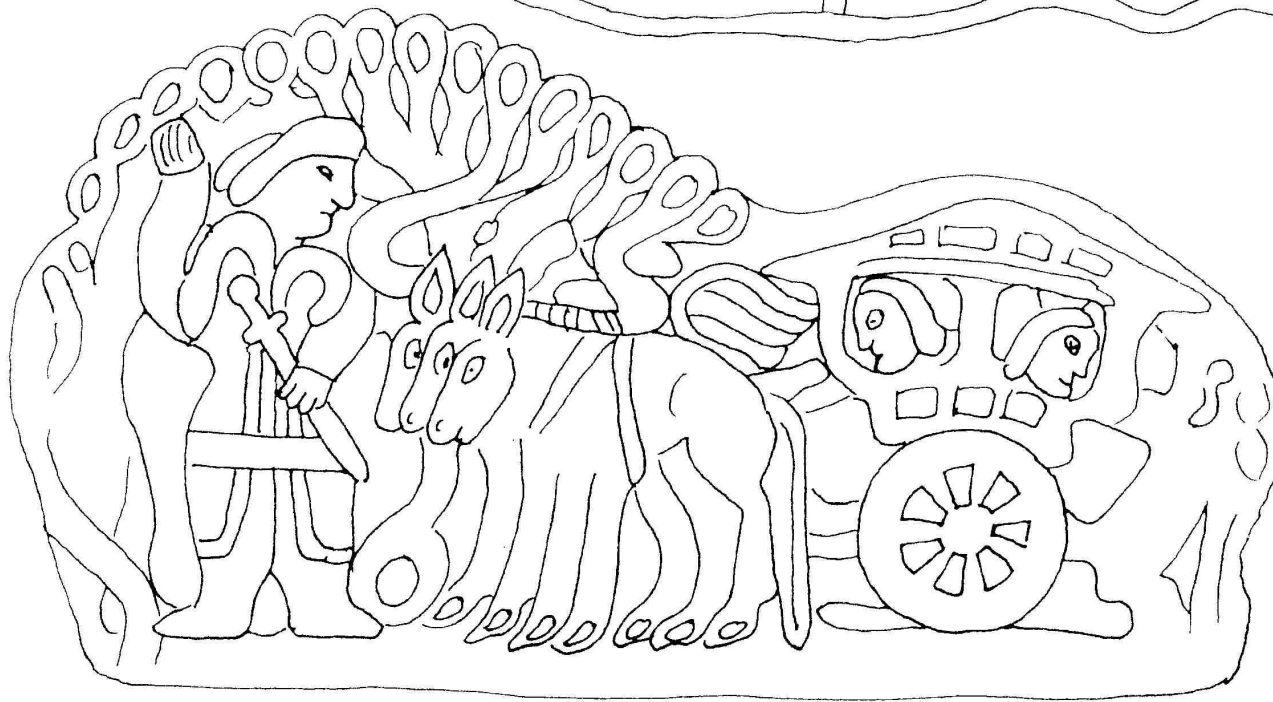
# KELET-ÁZSIAI MŰVÉSZET

Bérczi Szaniszló, Budapest, 2009

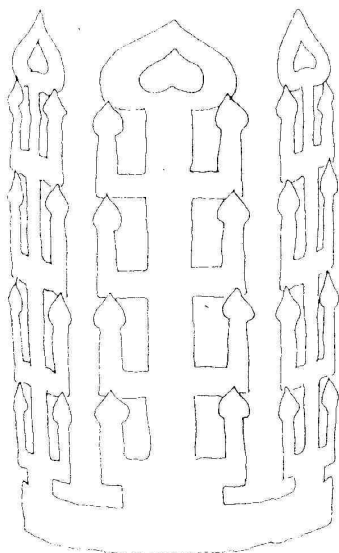


Az Eurázsiai művészetek sorozat 23. füzetét kiadja a Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesülete, Budapest



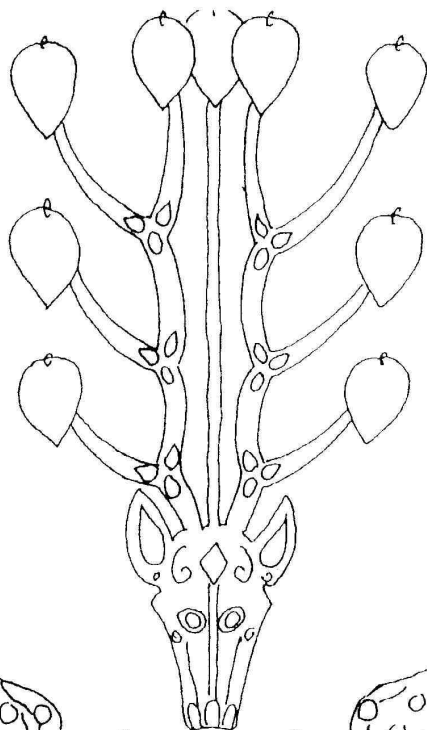


A küllő-kerekes, könnyű, ló  
vontatta kocsi volt az a  
műszaki találmány, ami  
lehetővé tette az Eurázsiai  
sztyeppe beutazását,  
benépesítését. A lovas népek  
e pompás találmányát régtől  
fogva fejlesztették,  
ábrázolták is és mi a  
legősibbek közül válogatunk.  
A bal oldali alsó ábra a Kr. e.  
évezredekben való  
csontkarcolásos munka  
Ordoszból. A felső sorok  
mindkét oldali kocsi-  
ábrázolása, a fedeles kocsi  
utazás (balról) és a  
felülnézetből rajzolt (jobbról)  
sziklarajzon maradt fenn. A  
ló vontatta kocsiiban ülő  
asszonyok és a kocsit kísérő  
katona vagy pásztorember  
életjelenet-ábrázolása egy  
klasszikus, ordoszi, B-  
formájú övcsaton maradt  
fenn. Hasonló elrendezéssel  
találkozunk majd a Pekingi  
Nemzeti Múzeum anyagából  
válogató oldalunkon, ahol az  
ábrázolás kőfaragáson,  
síremléken maradt fenn és a  
fa lombkoronája, amely itt is  
védőernyőként borul a  
szereplők fölé, ott szinte egy  
magyar honfoglalás kori  
tarsolylemez díszítését  
jeleníti meg, uralva a képet.

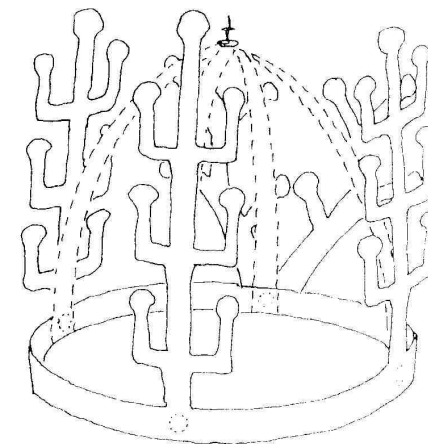
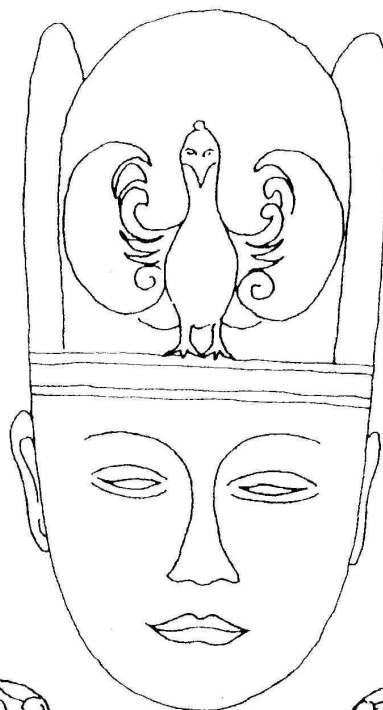


Életfákkal díszített korona  
Kelet-Koreából (Szilla királyság)

Hun fejedelmi diadém Belső Mongóliából, Kínából.

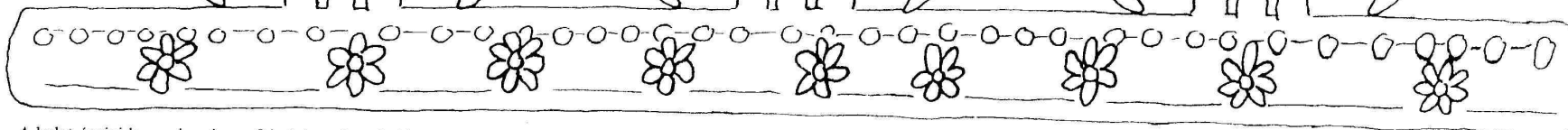
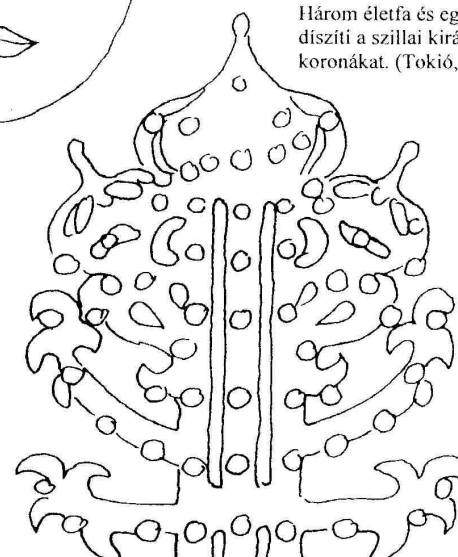
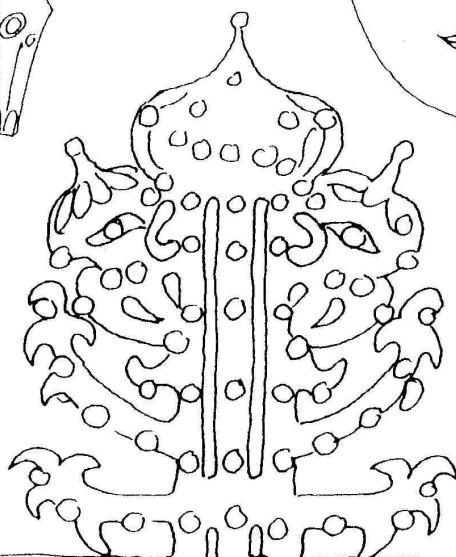
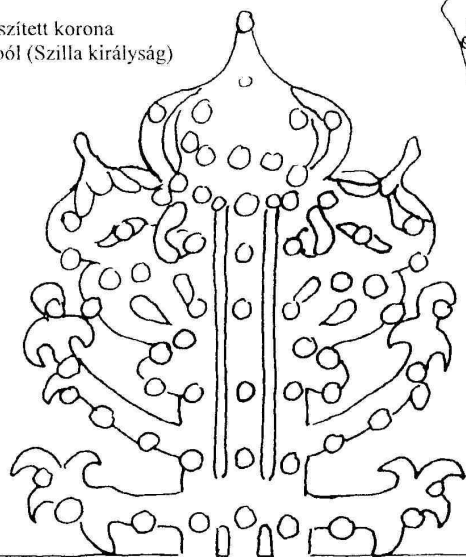


Madár-koronás türk fejedelem kőszobra  
Hősőo eajdamból, Mongóliából.

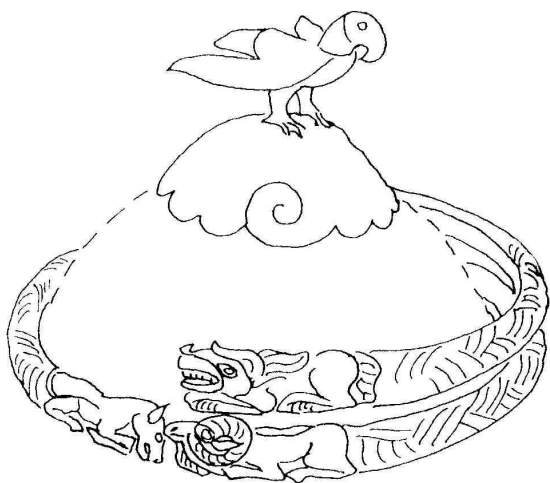


Három életfa és egy szarvasagancspár  
díszíti a szillai királyságból származó  
koronákat. (Tokió, Nemzeti Múzeum)

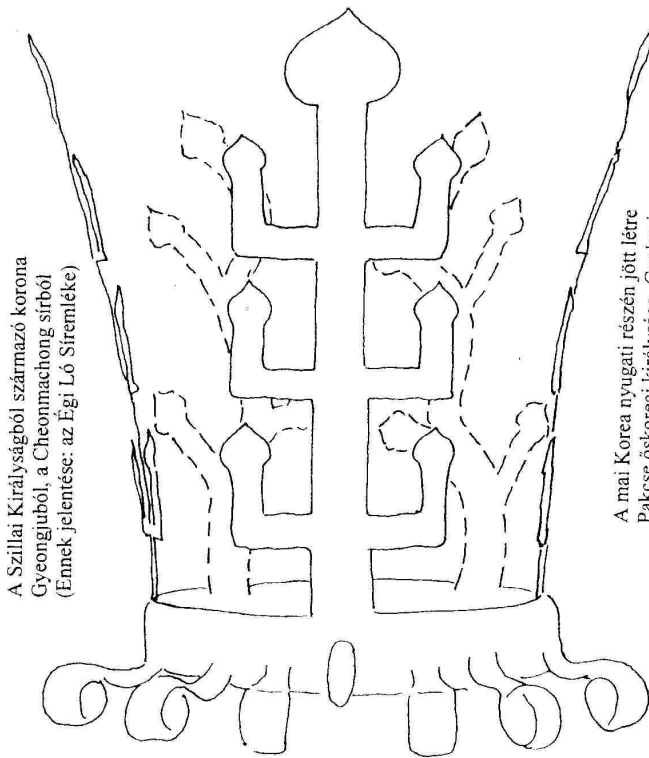
Pakese királyi koronája három életfából áll.



A kelet-ázsiai lovasok számos fejedelemséget és királyságot szerveztek. A fejedelmi ékszer, a korona, gyakran föllelt sírlelet Kínában, Koreában és Japánban, főleg a Kr. előtti és a Kr. utáni évezredből.

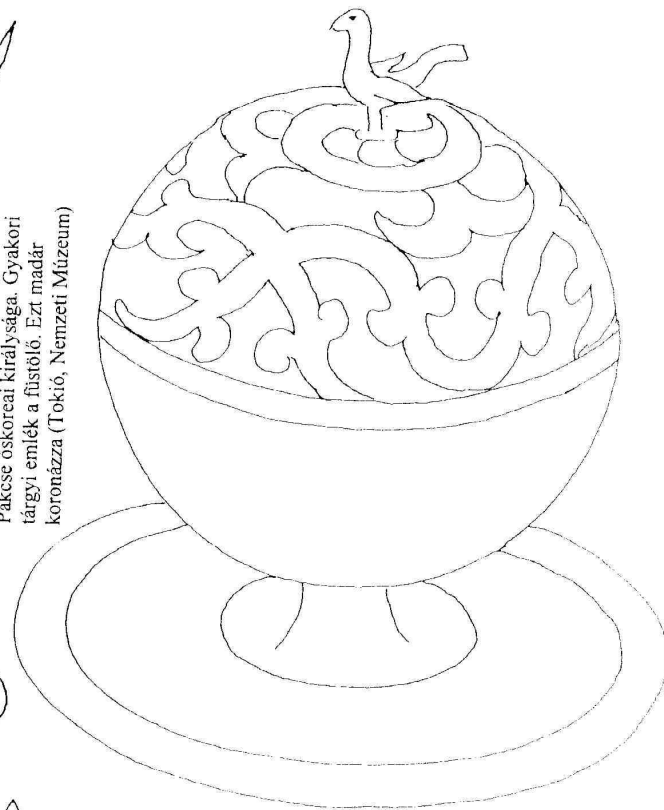


Madár-koronás hun fejedelmi diadém  
Aluchaidengből, Ordoszból (Hohhot, Kína)

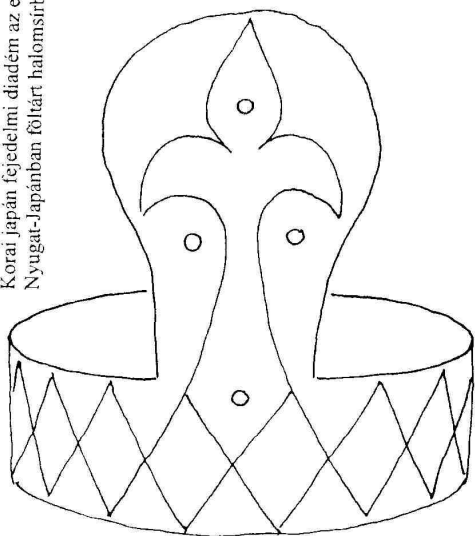


A Szillai Királyságból származó korona  
Gyeongju-ból, a Cheonmachong sírból  
(Ennek jelentése: az Égi Ló Siremléke)

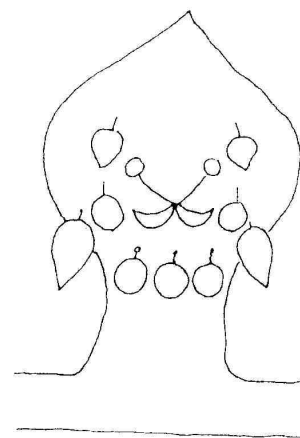
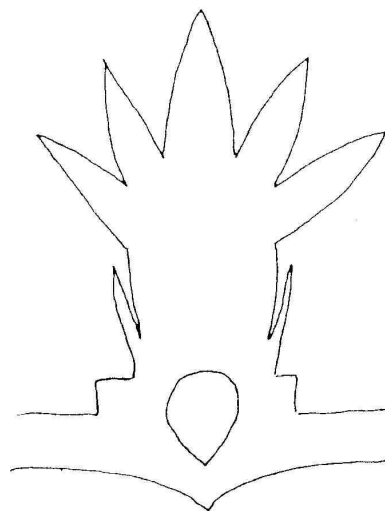
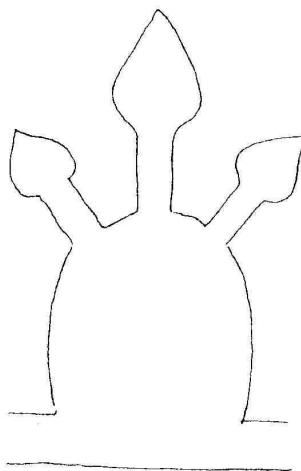
A mai Korea nyugati részén jött létre  
Pakcse őskoreai királysága. Gyakori  
tárgyi emlék a füstölő. Ezt madár  
koronázza (Tokió, Nemzeti Múzeum)



Korai japán fejedelmi diadém az egyik  
Nyugat-Japánban felfeltart halomsírból.



Diadémdíszek a Kofun kori Japánból.



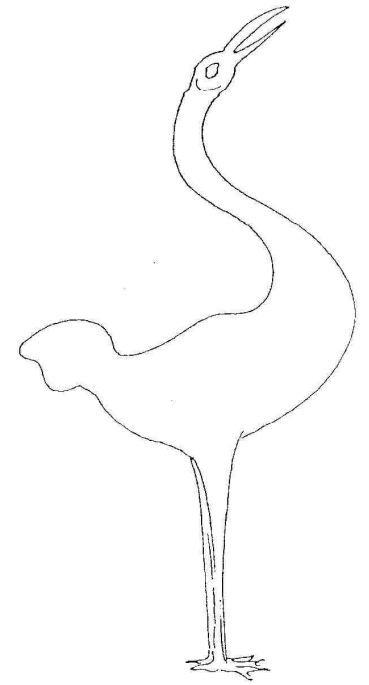
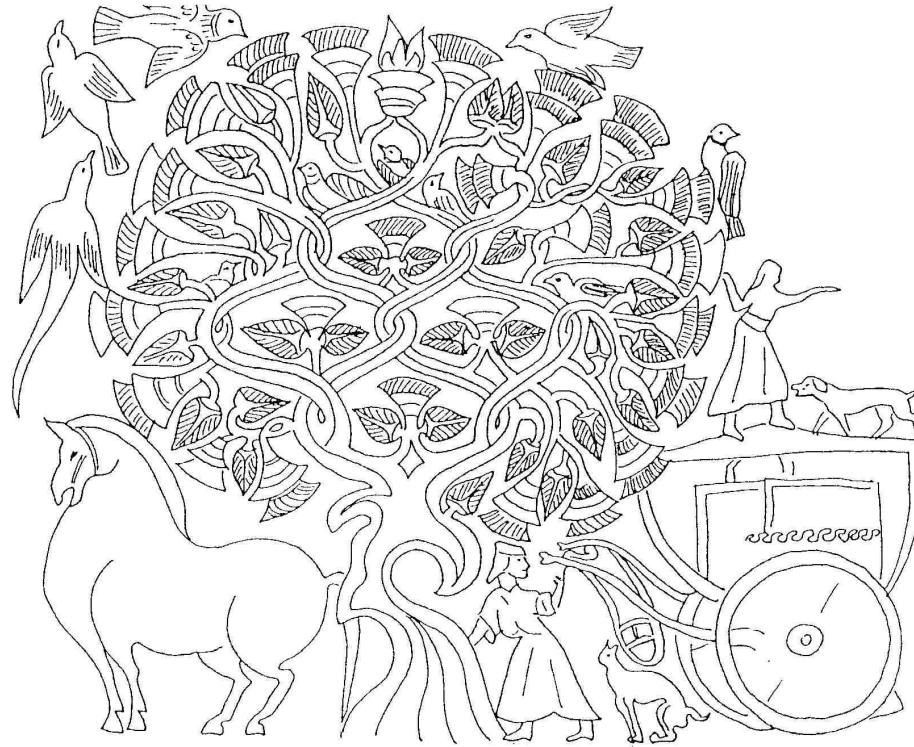
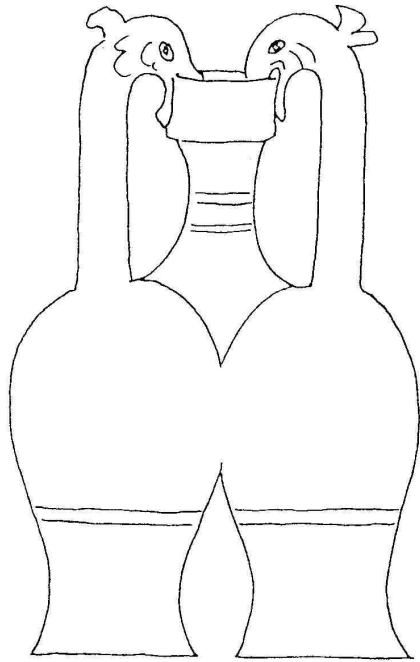


A korai hun-szkíta művészetben is gyakran szerepel az állatok ábrázolása. Őskori kínai régészeti lelet ez a kerámia csésze Ordoszból. Rajta szárnyas szarvas ábrázolást láthatunk a körbe futó frízen. A kutatók a Kr. e. 5. és 4. évezred tájára keltezik ezt a leletet, a Xiajiadian Műveltség korába. A fokozatosan kínaivá váló katonanép megőrizte művészeti témáit. A tőle jobbra eső ábrán a korszó tetejére, a fedőre helyezett állatok már kínai bivalyok, melyekre leselkedve tör a két ragadozó tigris. A két tigris a korszó fogantyúját alkotják. (Yunnan, Peking, Nemzeti Múzeum)

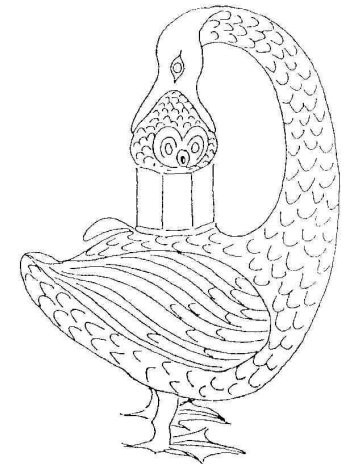
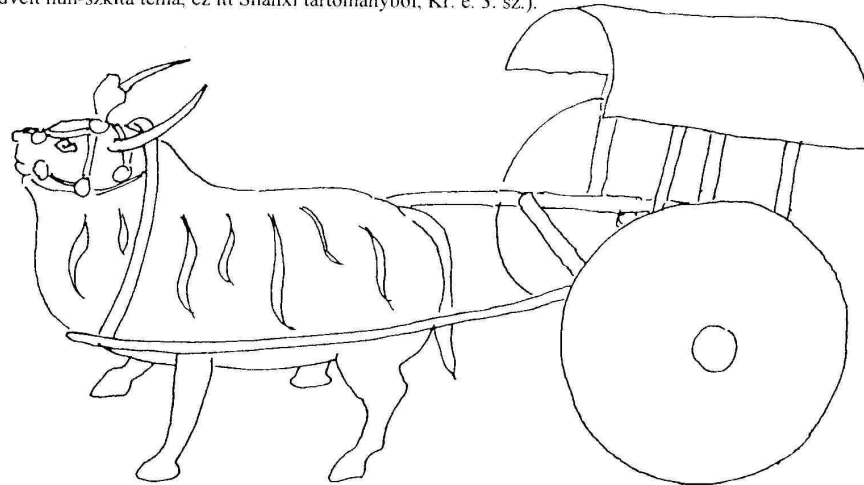
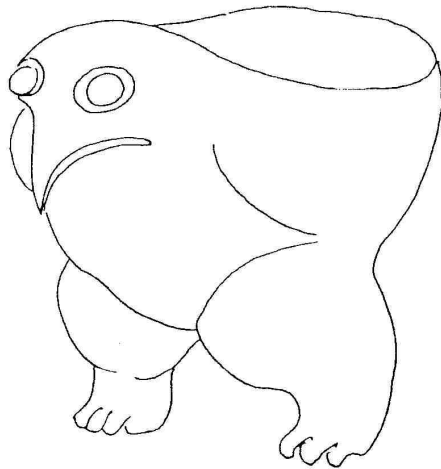




A mezőgazdasággal foglalkozó népek számára is fontos volt a naptár ismerete. A négy fő égtáj az oda kapcsolt csillagkép szerint van díszítésként elhelyezve a tükör-naptár hátlapján. Az ilyen elrendezés ismerős számunkra a Mezopotámiai művészet füzetből. Ott a határkövek voltak csillagképeket jelképező állatalakkal díszítve. A jobb oldali tükör hátlapjára szép geometrikus mintázat került, melynek belső díszé 4-es, külső öve 5-ös forgatási szimmetriájú. Az alá rajzolt háromkerekű kocsit sajátos alakban elkészített bronz díszítél.

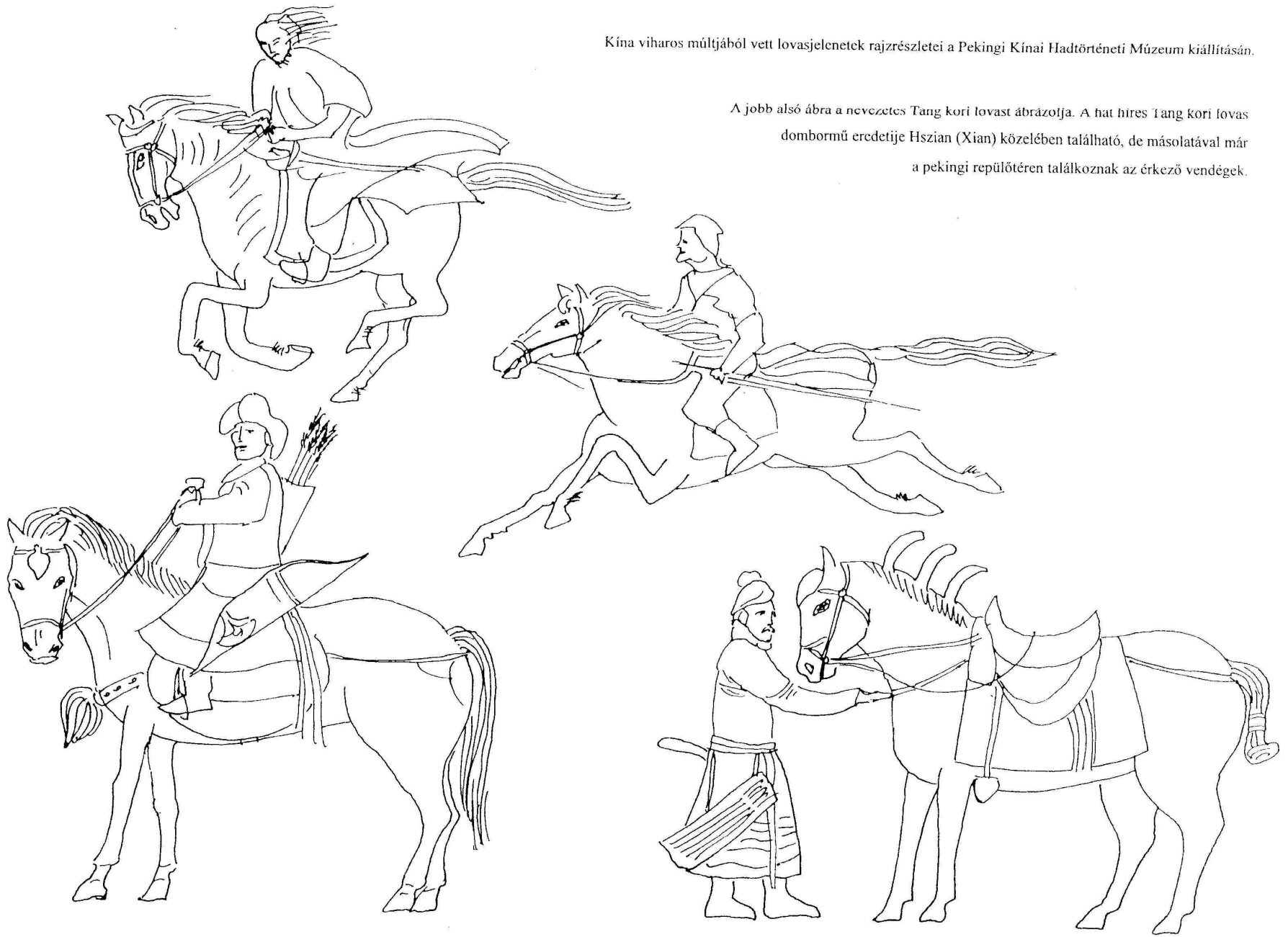


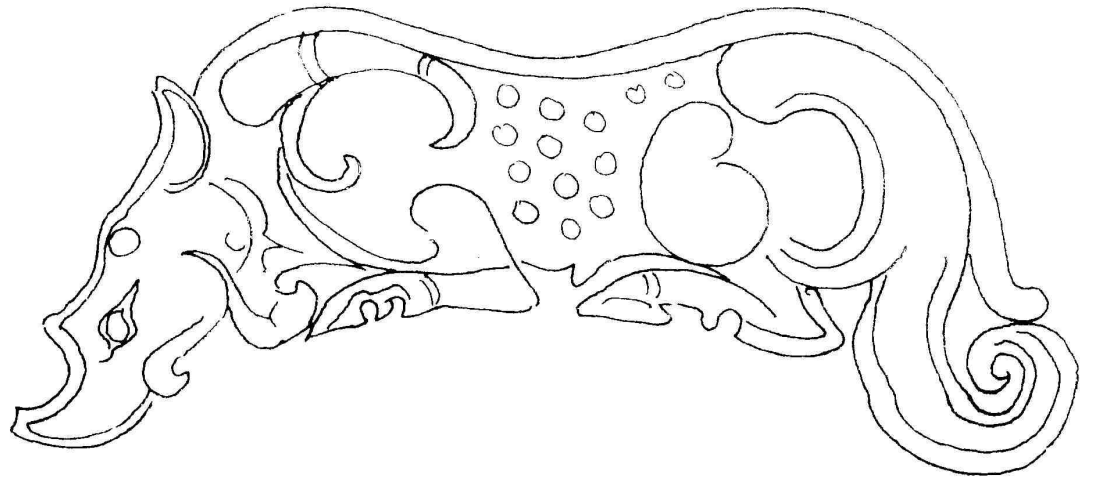
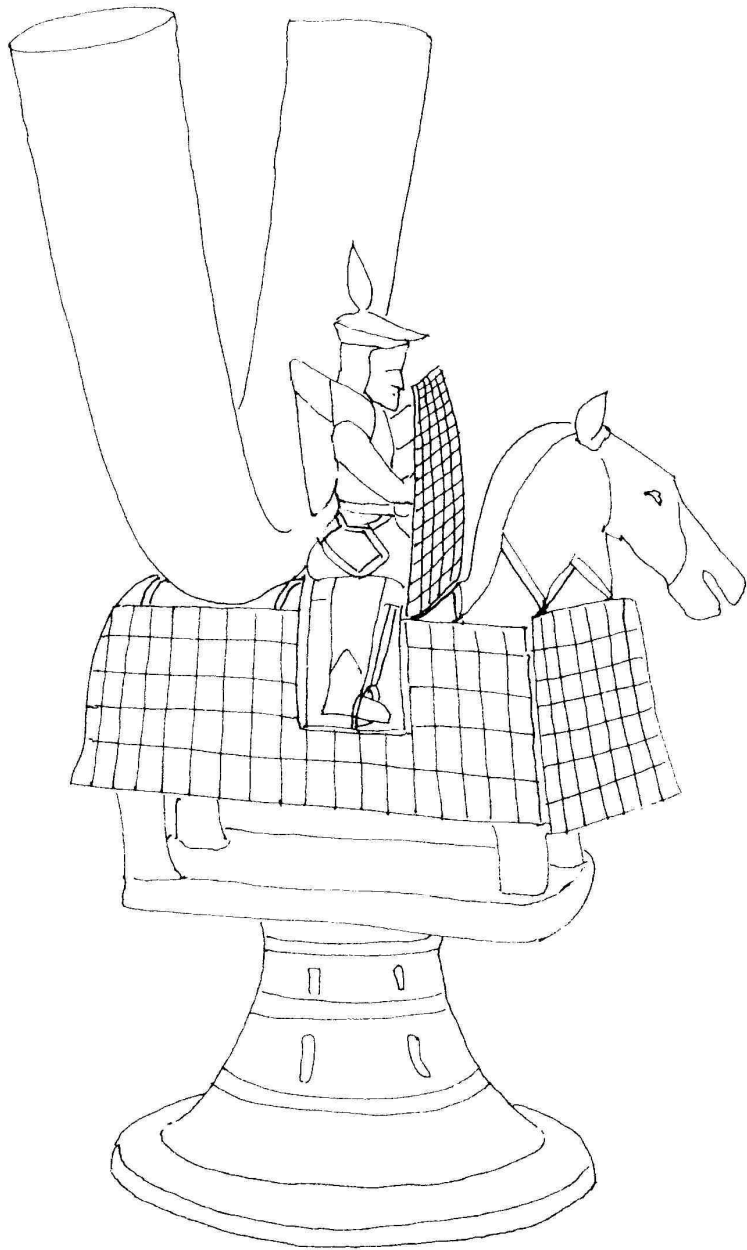
Rajzok a pekingi Nemzeti Múzeumból. Különleges korsók iker-állat fogantyúval (fent) és bagoly testtel (lent, Shaanxi tartományból), bivalyos (lent) és lovas (fent) kordé (az alsó kínai, a felső hun megfogalmazású), daru őrmadár és hal-kacsa páros (ami kedvelt hun-szkíta téma, ez itt Shanxi tartományból, Kr. e. 3. sz.).



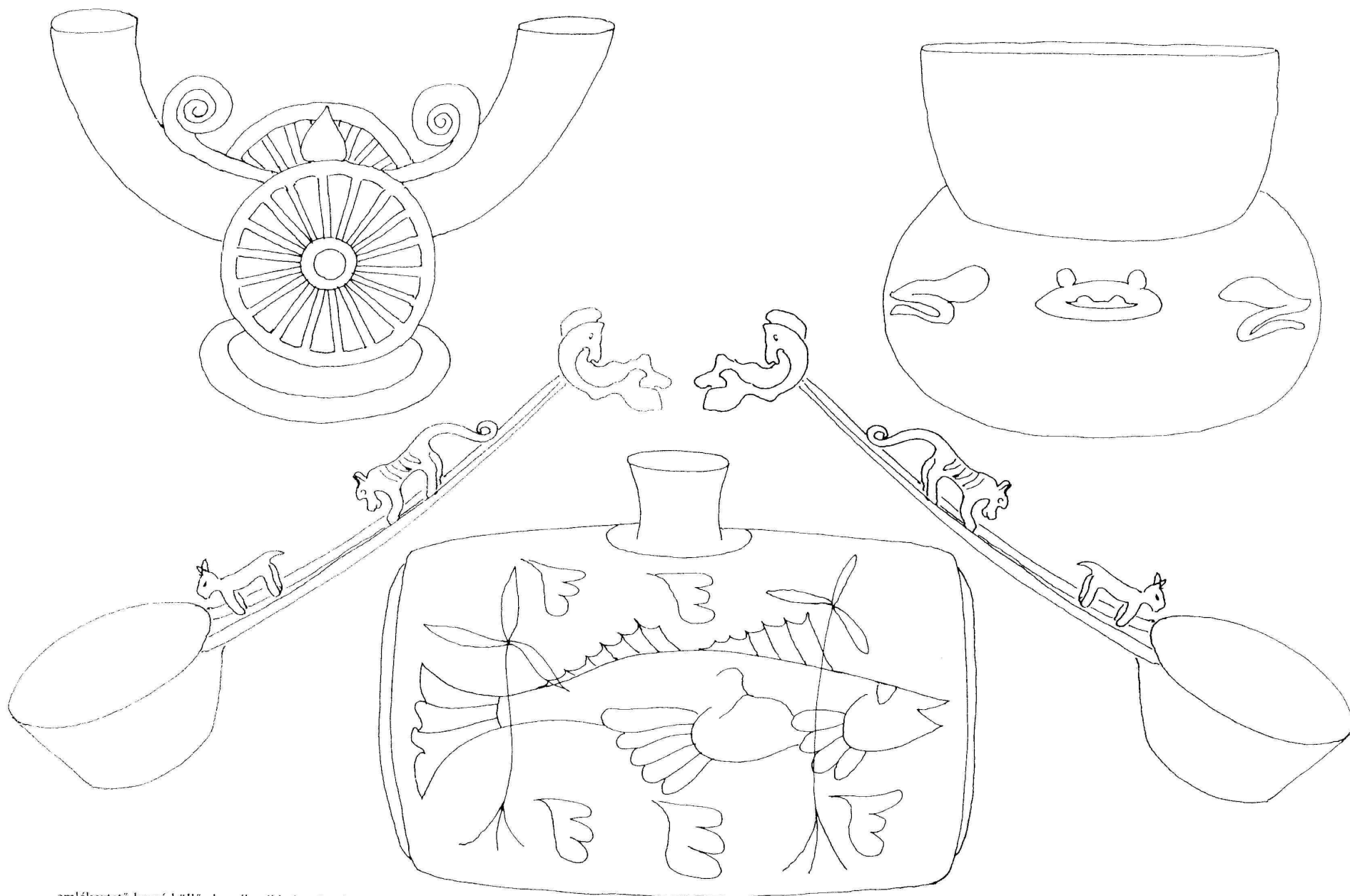
Kína viharos múltjából vett lovasjelenetek rajzrészletei a Pekingi Kínai Hadtörténeti Múzeum kiállításán.

A jobb alsó ábra a nevezetes Tang kori lovast ábrázolja. A hat híres Tang kori lovas dombormű eredetije Hszian (Xian) közelében található, de másolatával már a pekingi repülőtéren találkoznak az érkező vendégek.

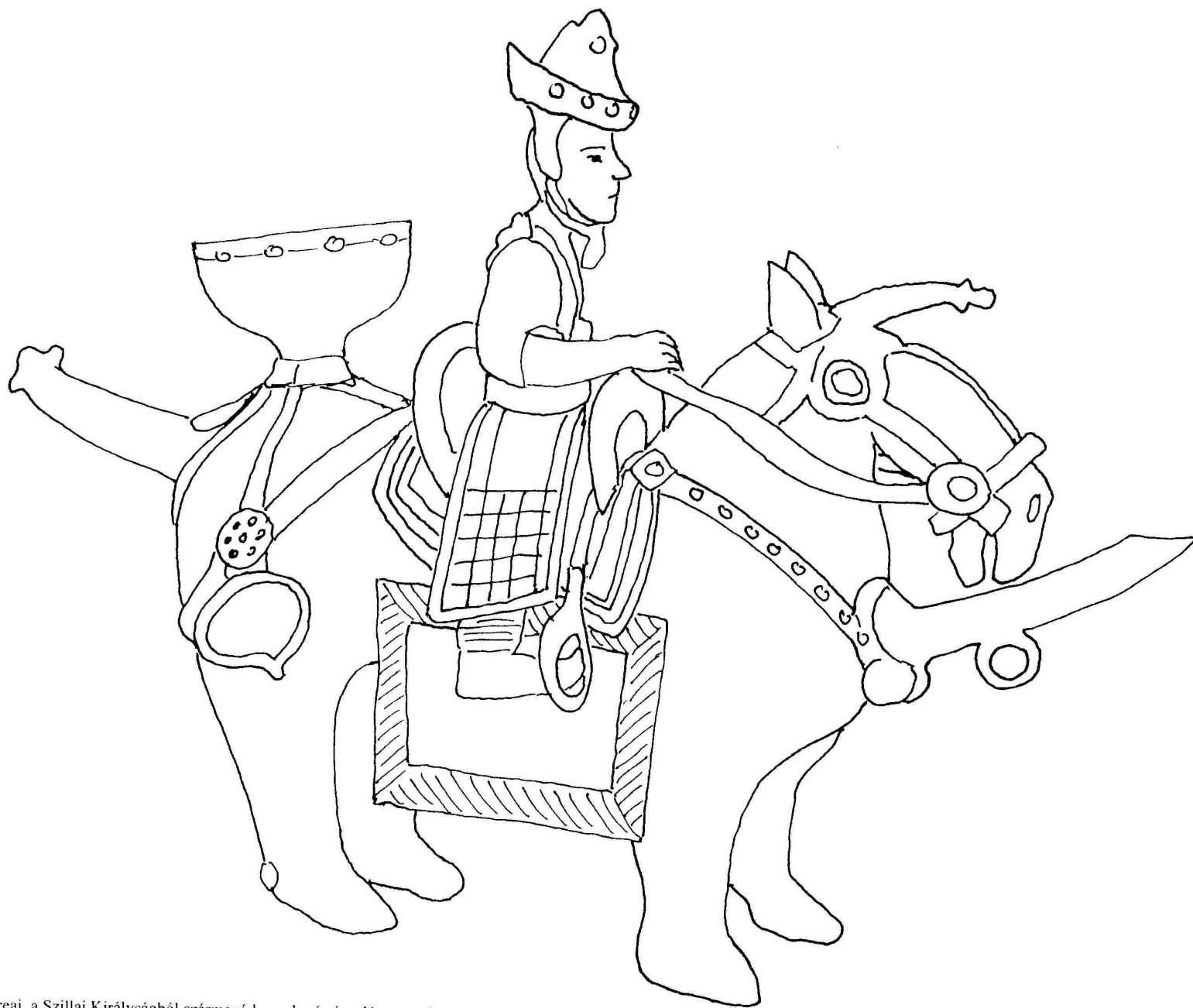




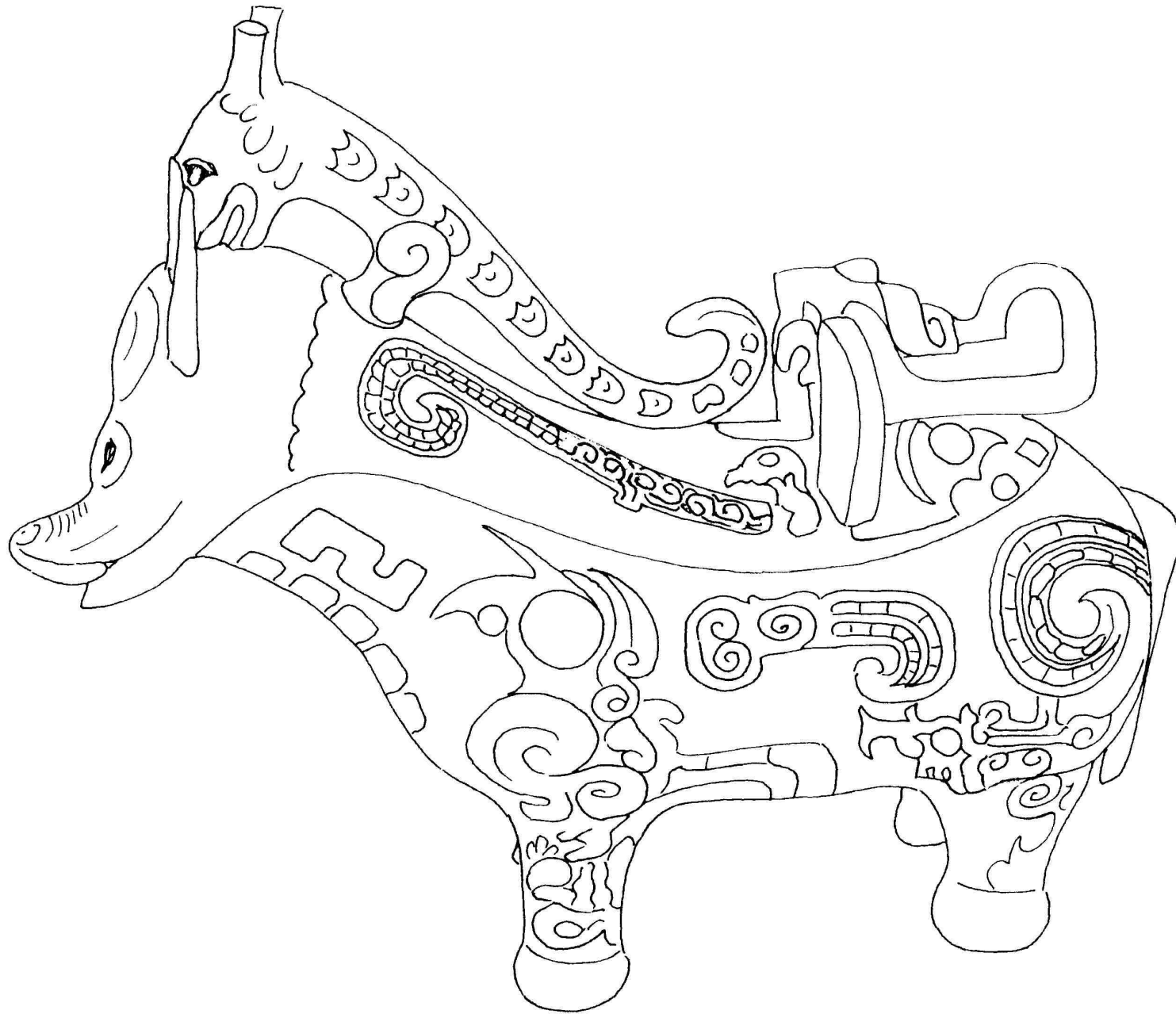
Ivőkürtre emlékeztető korsó lovas alakjával Koreából, a Szöuli Nemzeti Múzeumból. A jade-faragású állatküzdelem és lapuló orrszarvú a Kr. e. 2. századból való Észak-Kínából. Az ivőkürtre



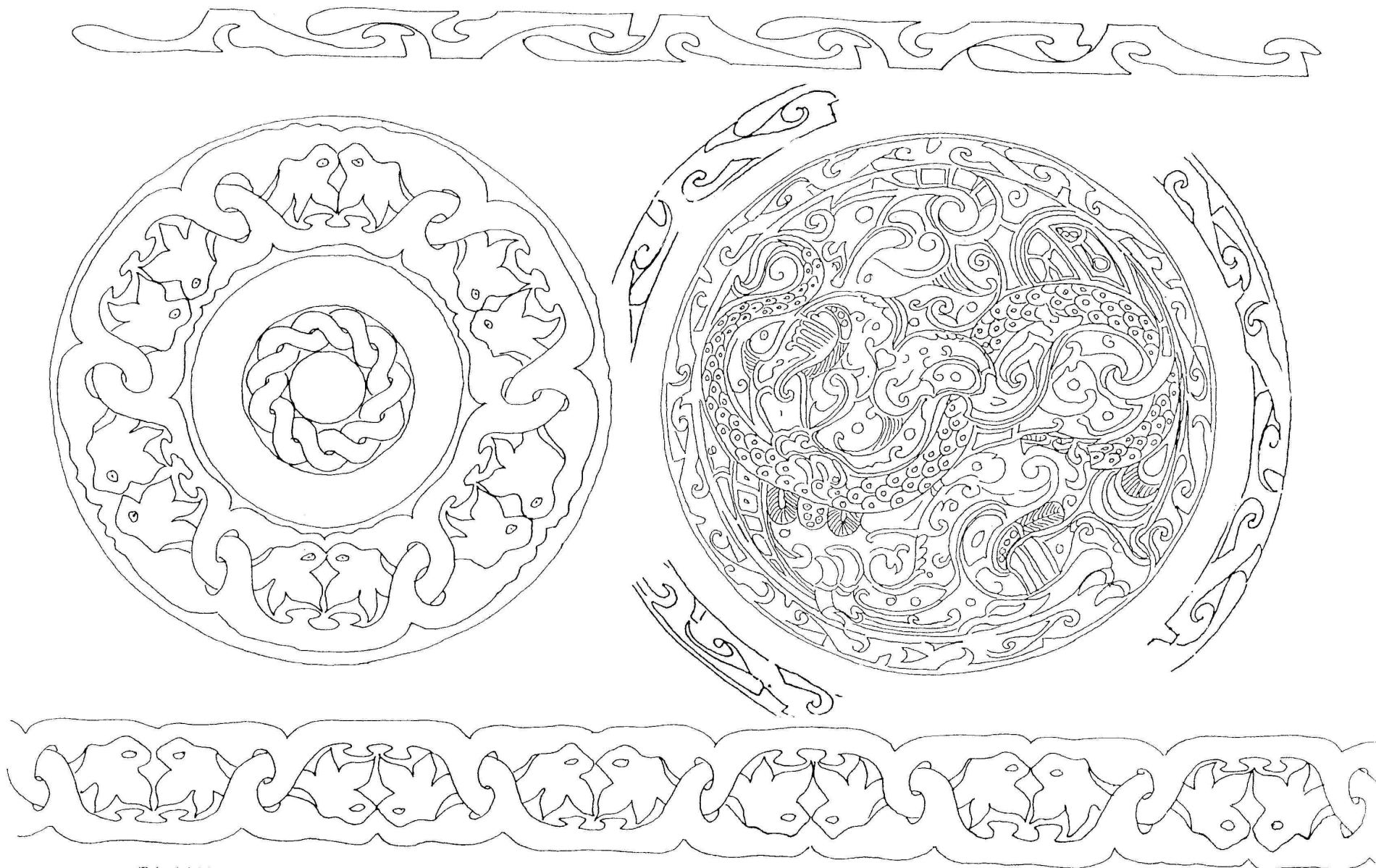
emlékeztető korsó küllős kocsikerékkel, valamint a békás és halas díszítésű korsók a Tokiói Nemzeti Múzeumban láthatók. Az állatfigurás kanál is hun-kínai telet.



Nevezetes koreai, a Szillai Királyságból származó lovas kerámia edény, amely mintegy ezer éves (Szöul, Nemzeti Múzeum). A vele szemközt álló kínai kerámián a hun-szkíta állatművészet



állatküzdelmi jelenetét láthatjuk egy késői, már kínai megfogalmazásban. Az állatok testét itt is gazdagon díszítették állatokkal, ahogy a hun-szkiták is tették egykor, több mint egy évezreden át.



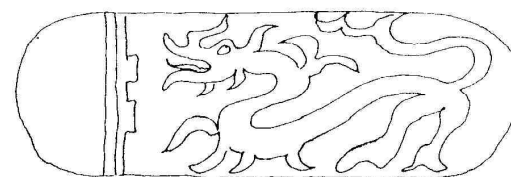
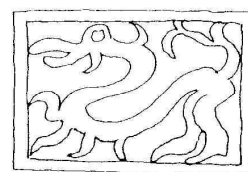
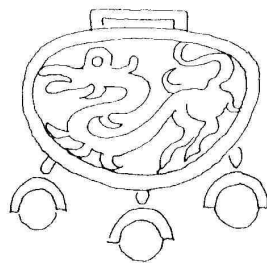
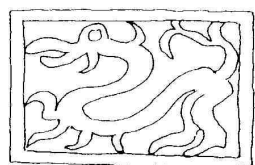
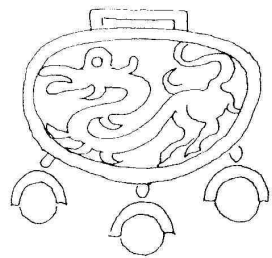
Tükrök hátlapja és egy kis matematika. A bal oldali tükör hátlapján egy  $m_g$  típusú fríz van körberajzolva. Kiterített változata lent fut az oldal alján. A korong  $D_{3(m_g)}$  szimmetriájú. A jobb oldali tükör sárkányos küzdelmi jelenetét 12 egységnyi hosszan futó,  $g$  típusú fríz keretezi. Ennek a szimmetriája  $C_{12(g)}$  típusú.

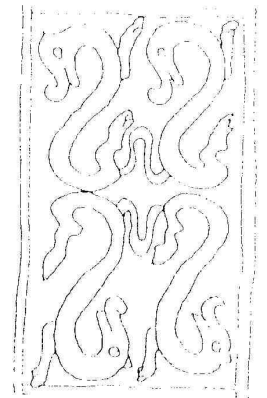
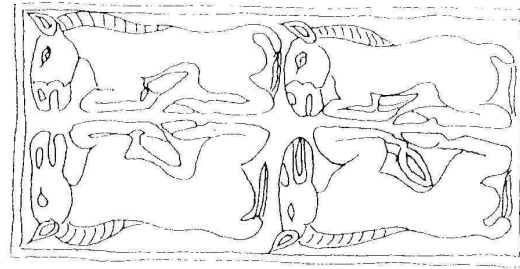
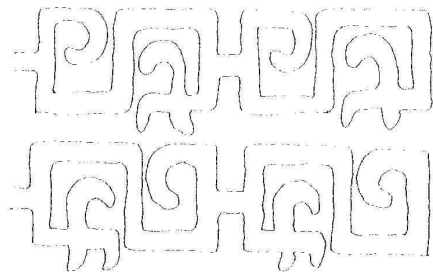
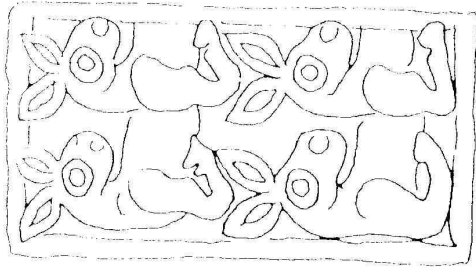
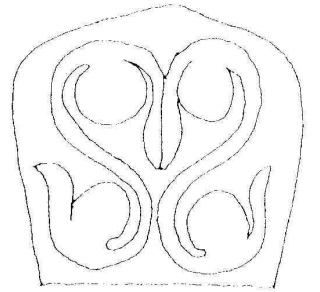
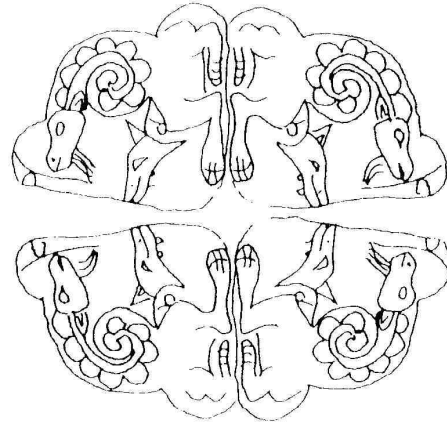
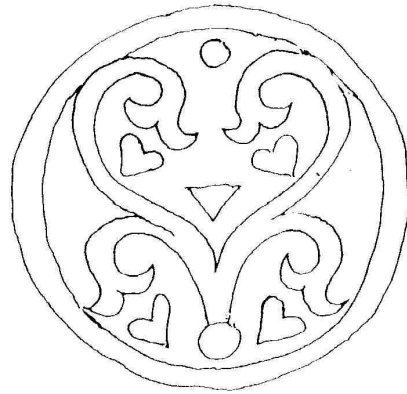
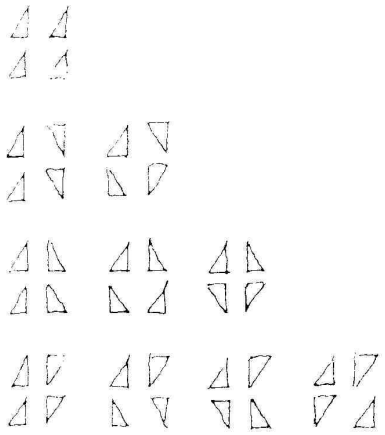
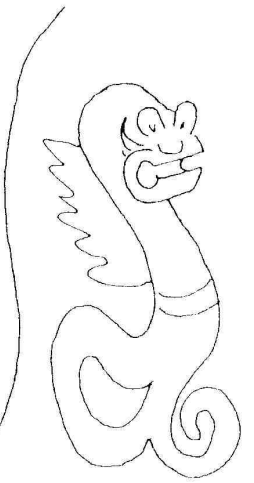
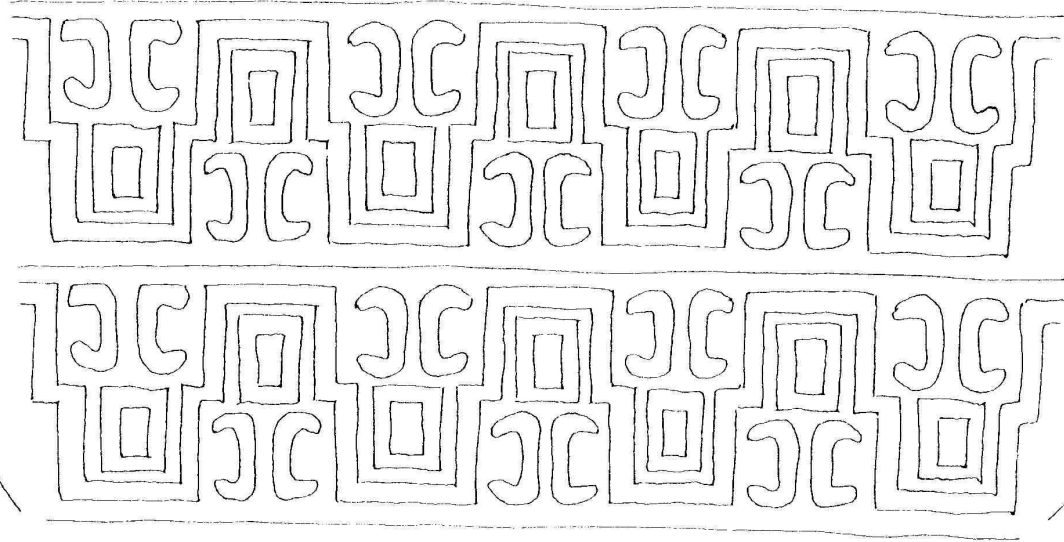
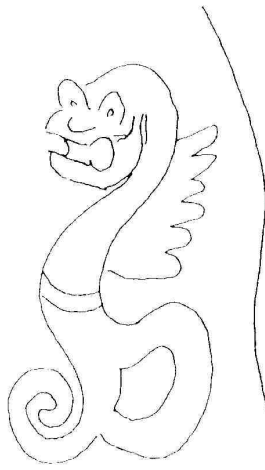


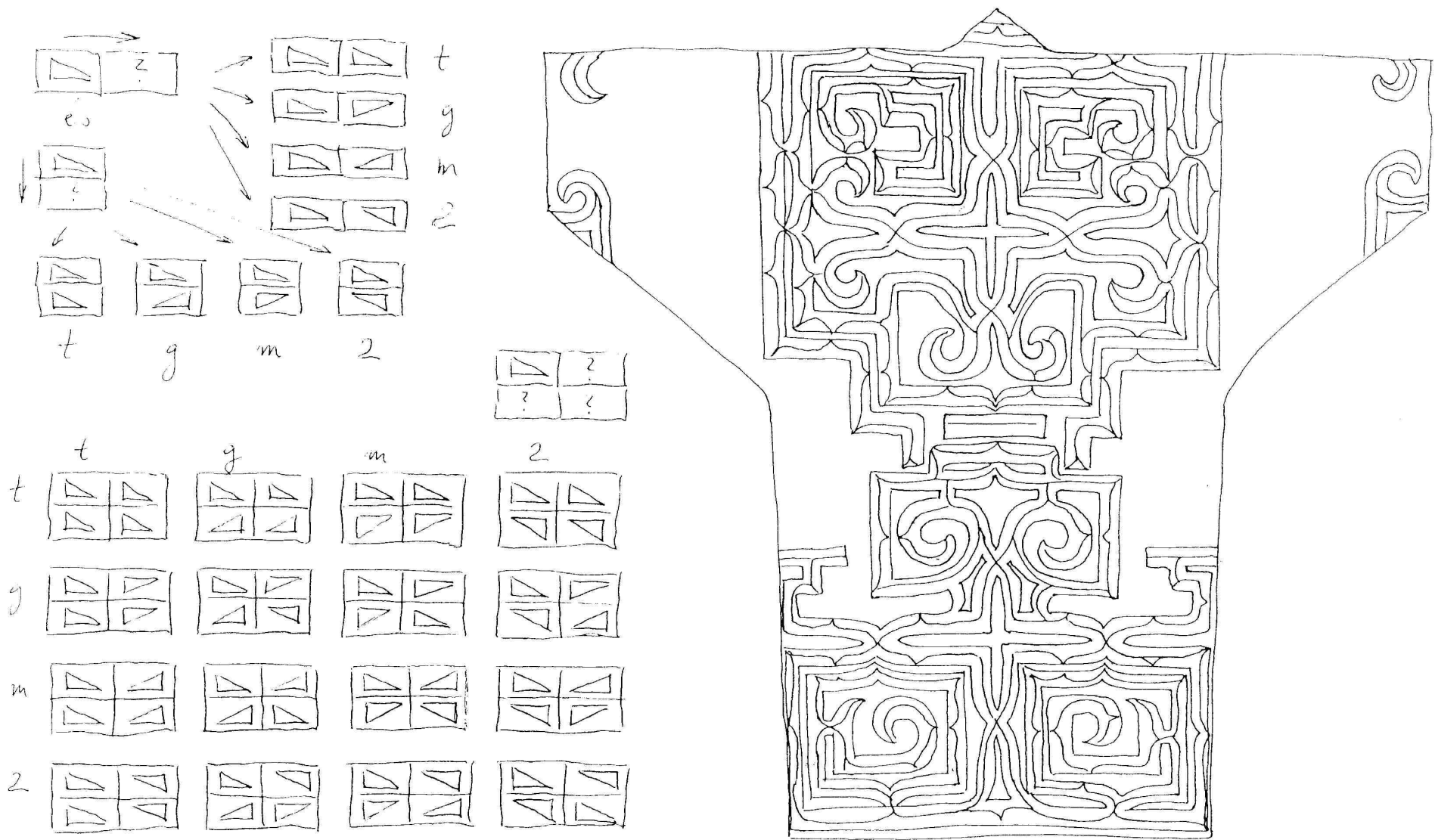
Gazdag részletekkel ábrázolják Takamatsu városában, Shikoku szigetén, Japánban, a Yashima szigeténél megvívott tengeri csatát a városi csatornafedőkön. A csatajelenet azt a pillanatot



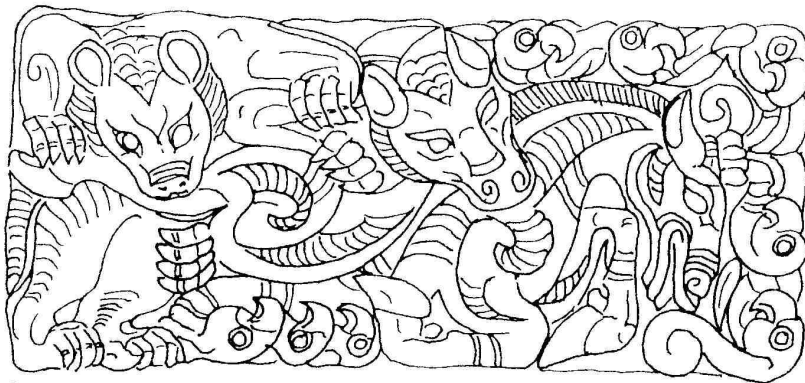
mutatja, amikor egy Heike lovas íjász kilövi a nyilát az ellenséges Gendzi hajóra. A bronz tükör jobbra, Japánból, szép hármast forgásmintájú, az alsó fríz pedig Koreából való, egy sarkányos övveret sor néhány tagját mutatja (Tokiói Nemzeti Múzeum).



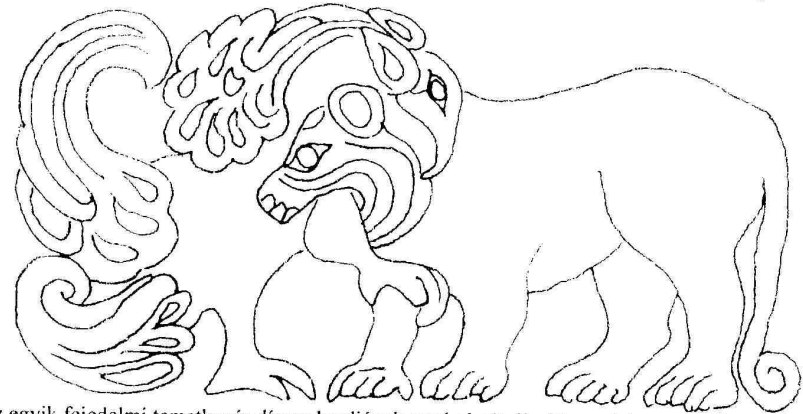
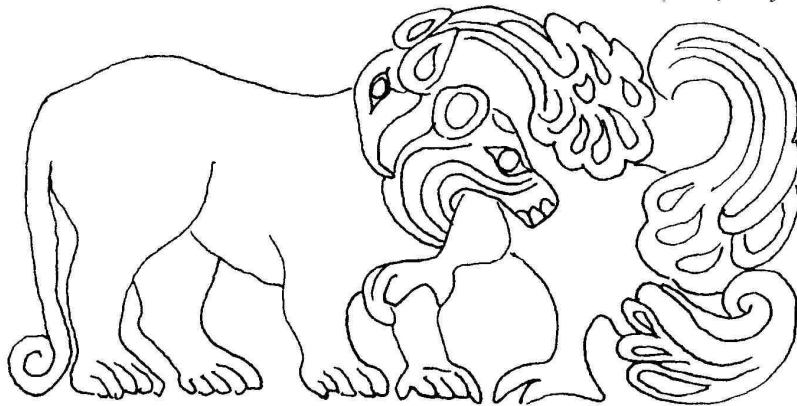




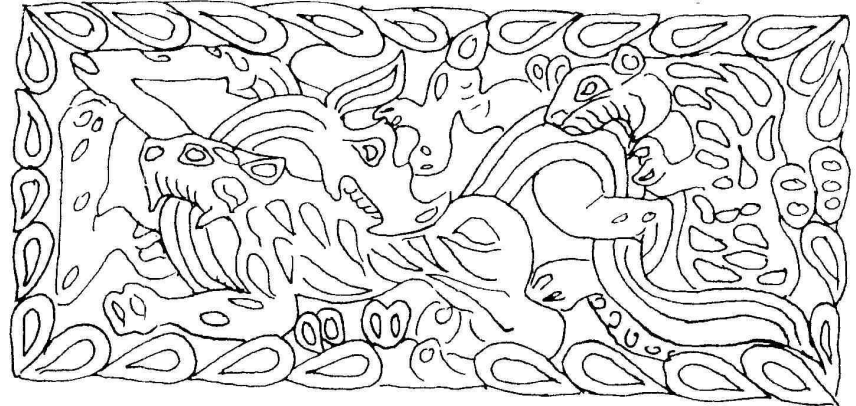
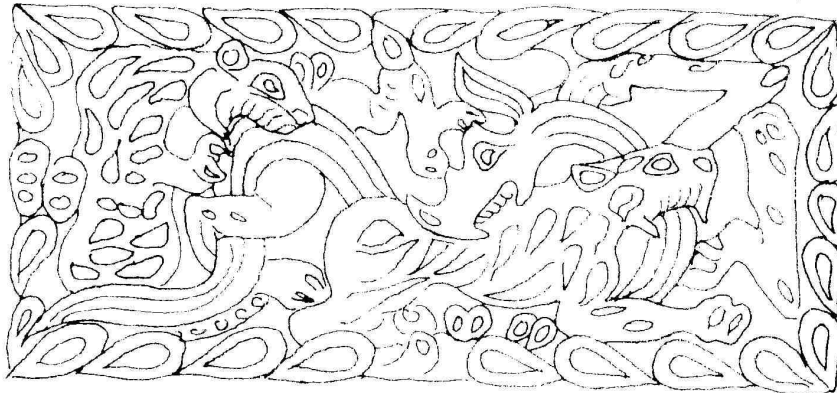
Kettősfríz egy kínai tál falán, t-mg mintázattal. Az alul két sorban látható „négyes mintázatok” a legegyszerűbb „kettősfrízek”. Nevezhetjük őket kvaternióknak is, mert a kiindulási elemnek tekintett egységre egyik irányban is, és a reá merőleges irányban is egyetlen kettőző művelettel hozunk létre párt. A négy szomszédsági művelettel (t, g, m, és 2) csak a kis táblázatban látható 10 eset létezik. Ezek többsége megtalálható a hun-szkíta művészetben, közülük több Kelet-Ázsiában is. Balról jobbra haladva, a kis táblázat után, a következő „kvaterniókat” mutatjuk be: m-g, m-felcserélhető.) A jobb oldalon egy ajnű köpeny szép mintázatát láthatjuk, néhány kvaternió-fríz is fölfedezhetünk rajta. A magyarázó ábrák a kvaternió-frízek táblázatát építik föl. (Lelőhelyek: m-g, Kárpát-medence; m-m, Ordosz; m-2, Kárpát-medence; t-t, Ordosz; t-g, Kína, m-t, Ordosz; t-2, Észak-Kína, hun kori, Tokió, Nemzeti Múzeum és Budapest, Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Múzeum)

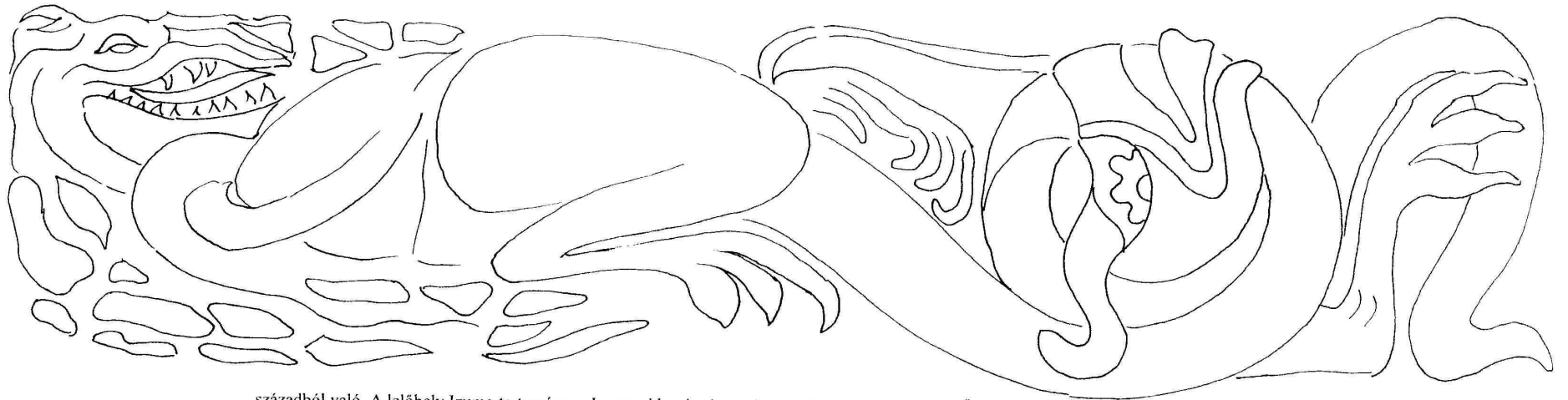


Ordoszi övcsat bronzpárok állatküzdelmi jelenetekkel. Az alsó pár egyik oldali rajzát a jobb oldali tükör alsó ábrája kinagyítva mutatja be. A jobb oldali tükör felső képe is állatküzdelmi jelenet,

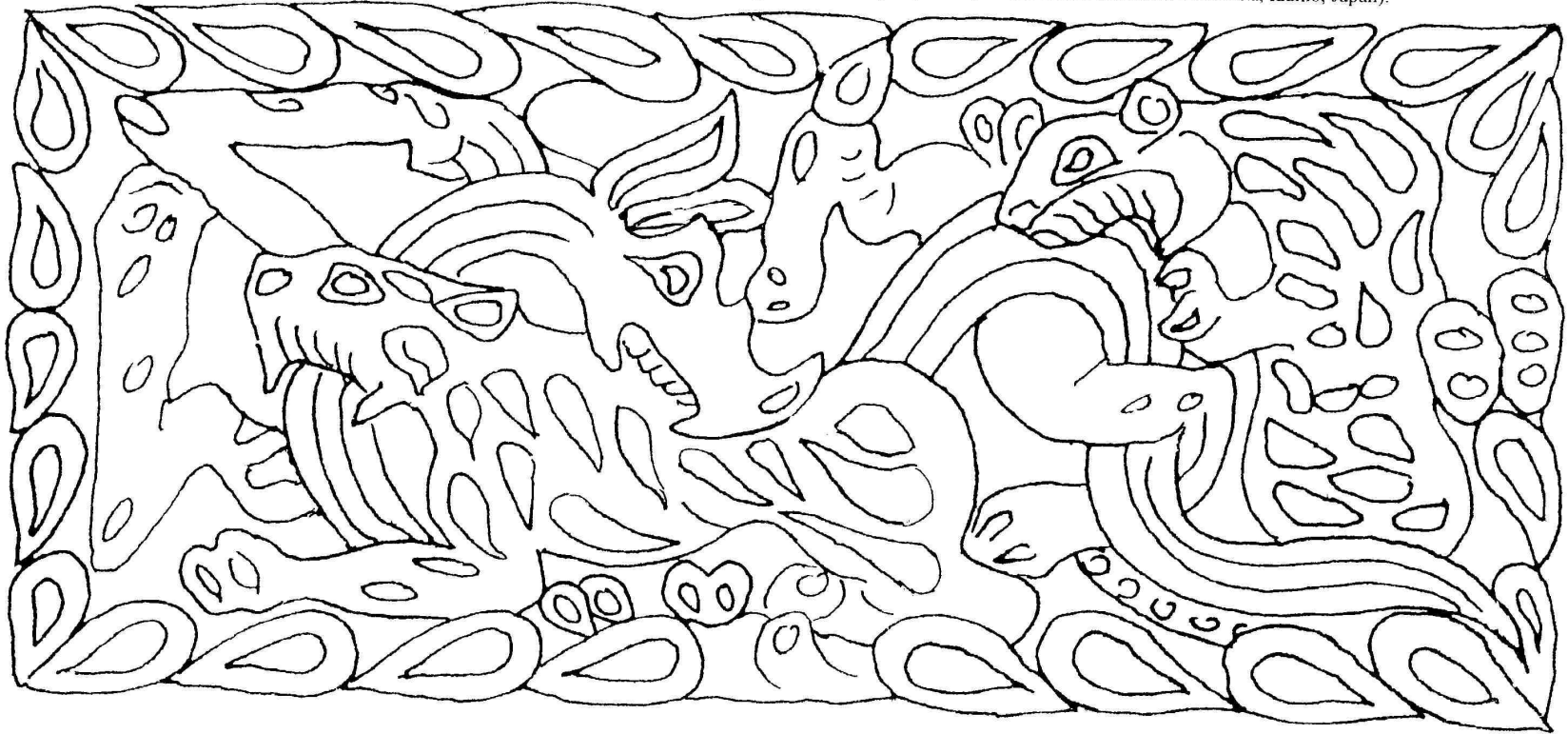


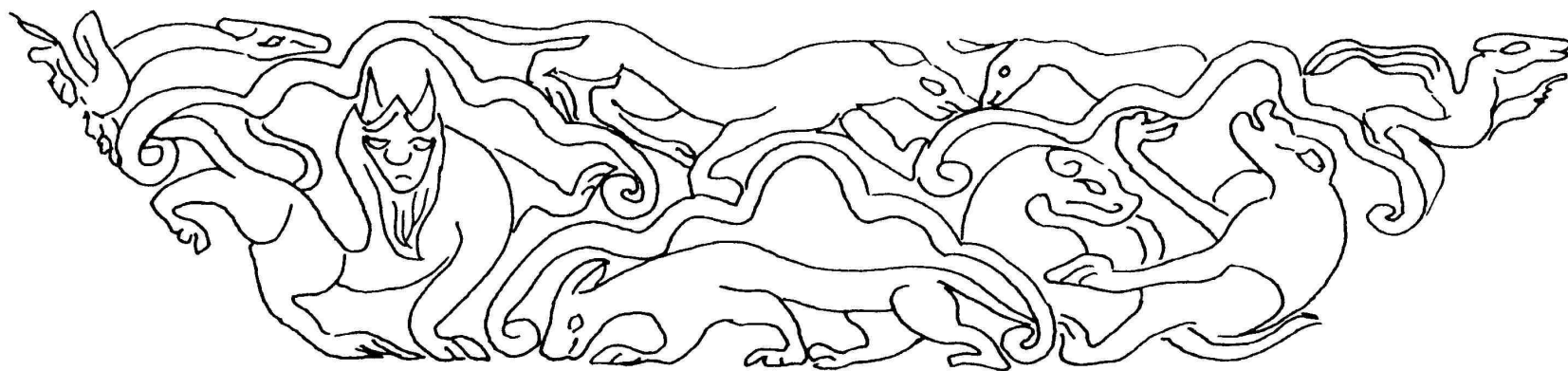
de különleges a lelőhelye. Matsue városából való, Shimane tartományból, Északnyugat-Japánból. Az egyik fejedelmi temetkezés díszes kardjának markolatát díszíti ez a jelenet, amely a Kr. u. 6.





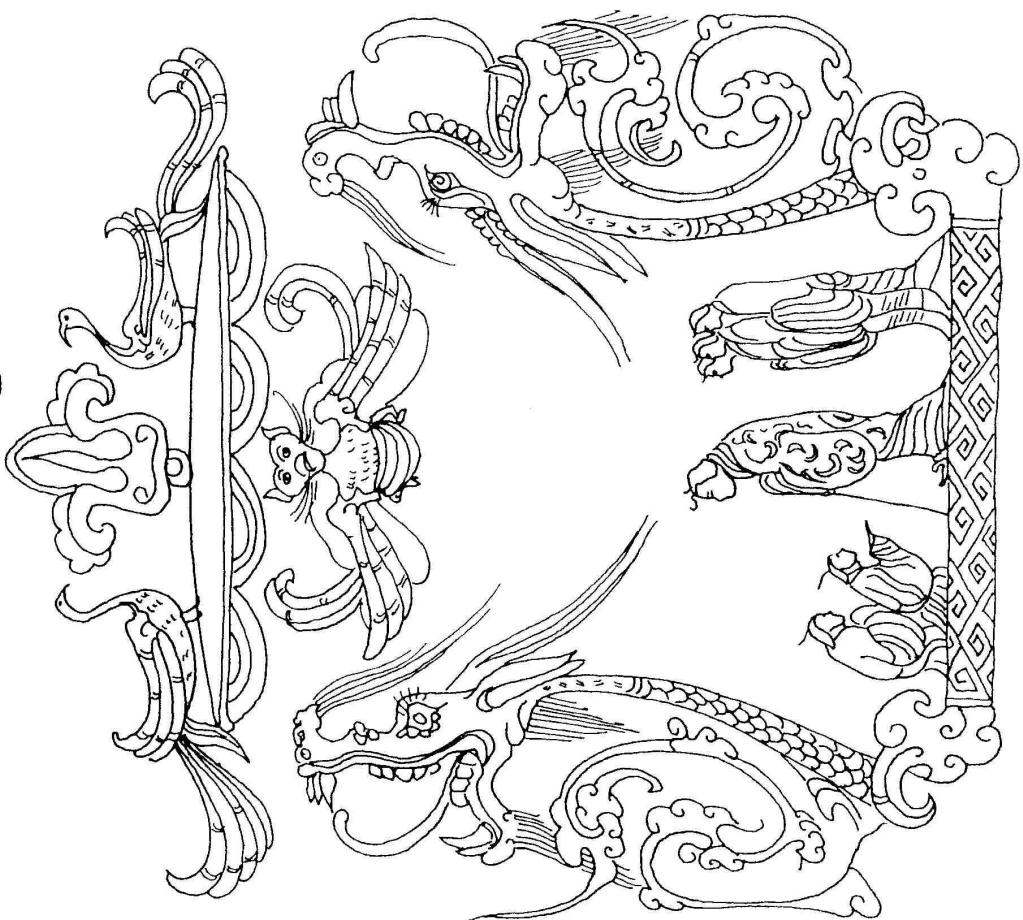
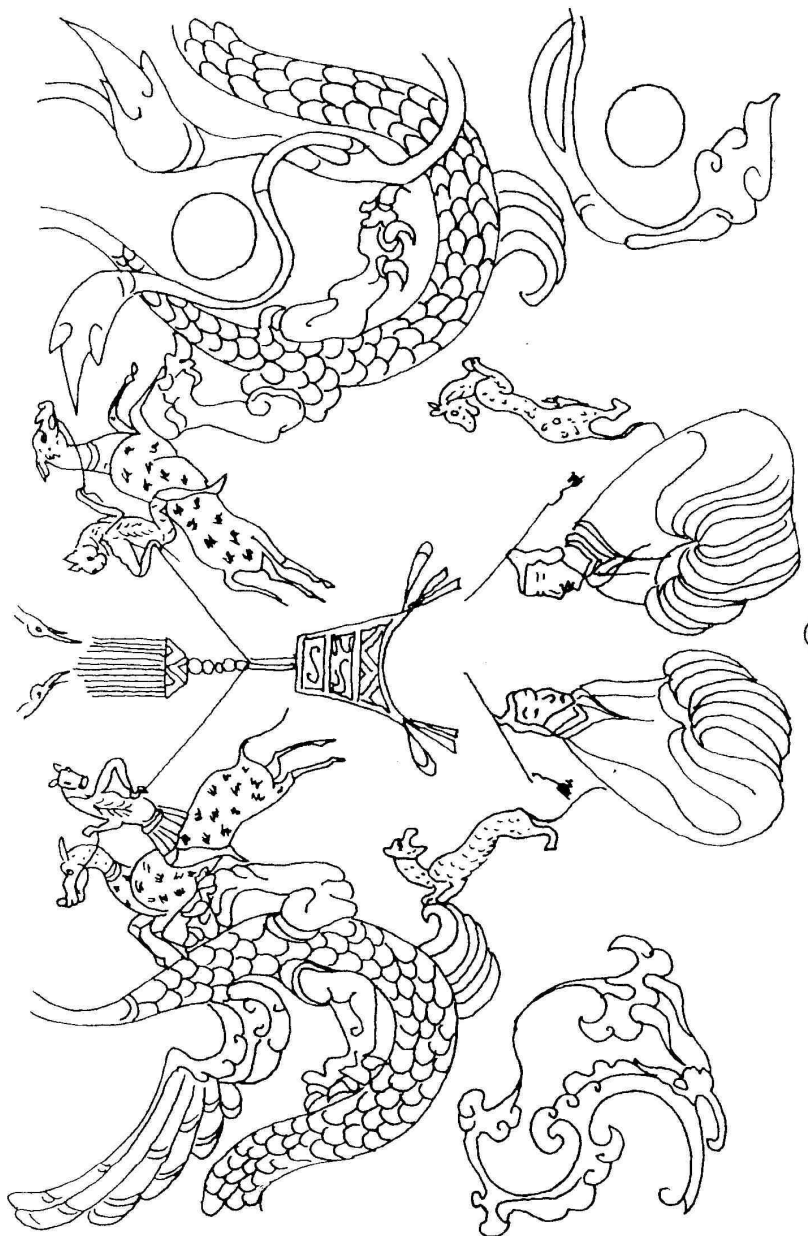
századból való. A lelöhely Izumo tartomány, s Izumo akkor japán egyik vezető központja volt (Az Ősi Izumo Shimanei Múzeuma, Izumo, Japán).





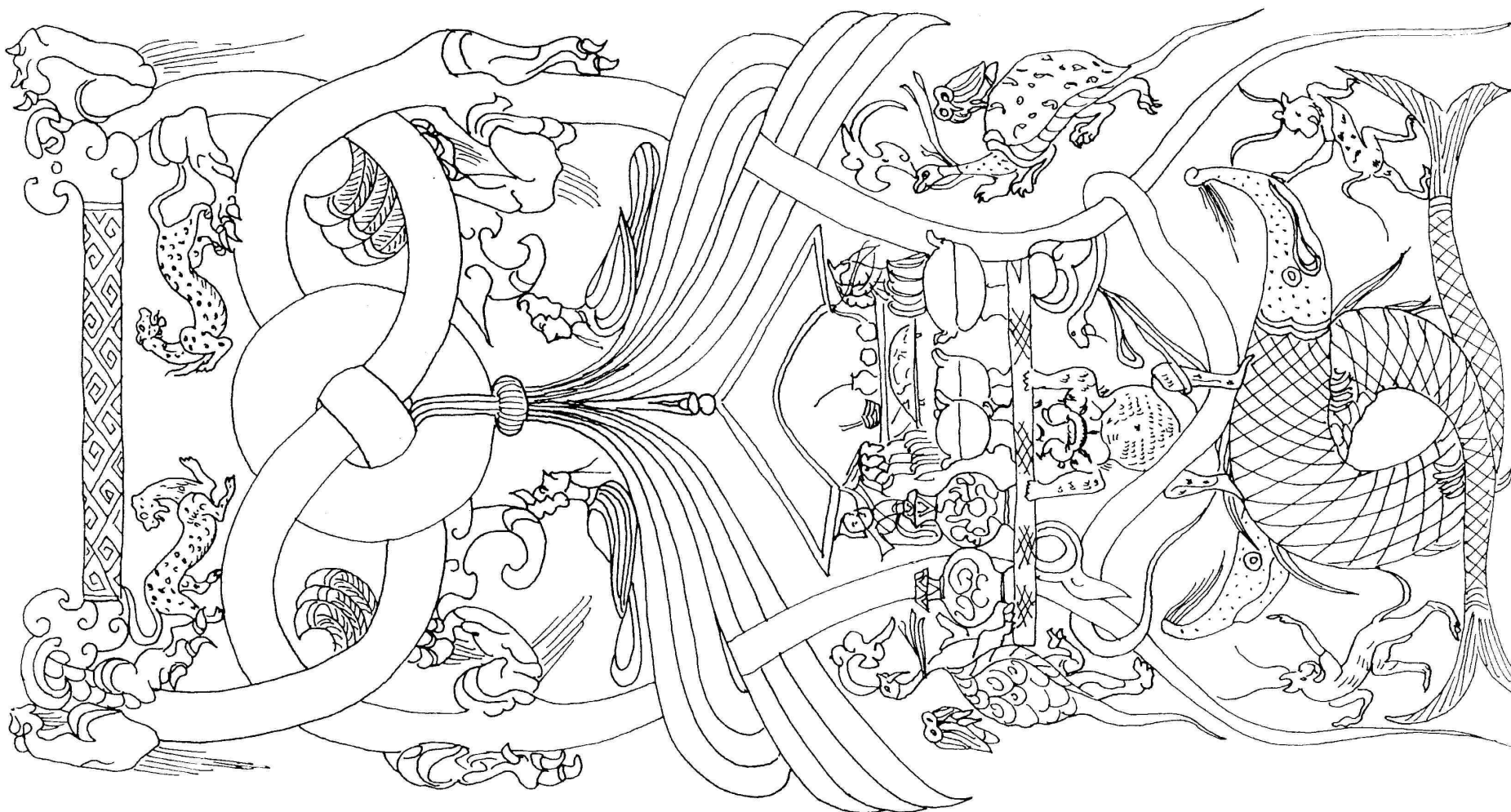
Az állatküzdelmi jelenet fokozatosan veszít drámai erejéből, ahogy a beolvadó katonák is egyre inkább honosulnak a befogadó állam népéhez. A fűzet tükör bal oldalán egy korsó díszítésén állatok rajzanak, de nem küzdenek már egymással. (Kínai bronzedény a Narai Nemzeti Múzeum kiállításán, Japánban). A fűzet-tükör jobb oldalán, a kínai rajzon pedig már uralkodóvá válik a sárkány, a központi hatalom jelképe és a madár, a hal és a tigris is alattvalóvá válik.



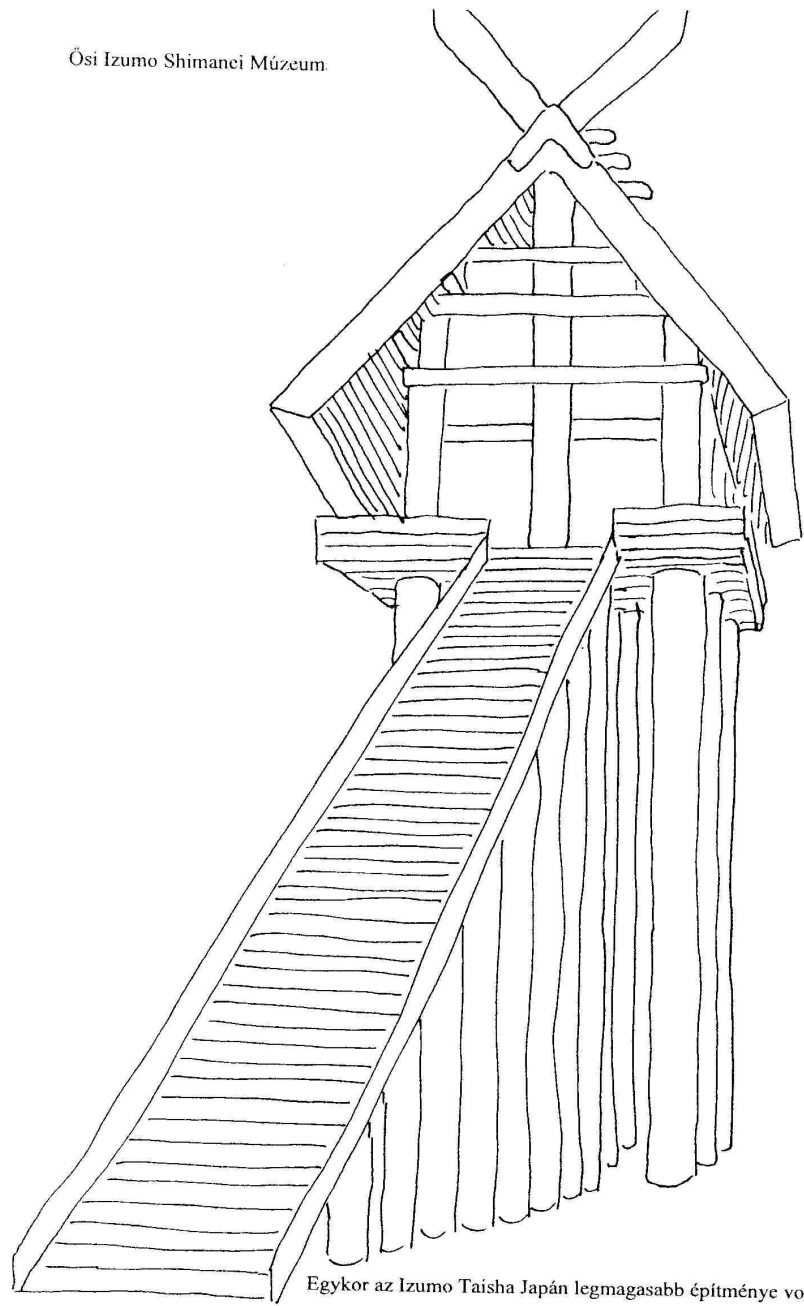




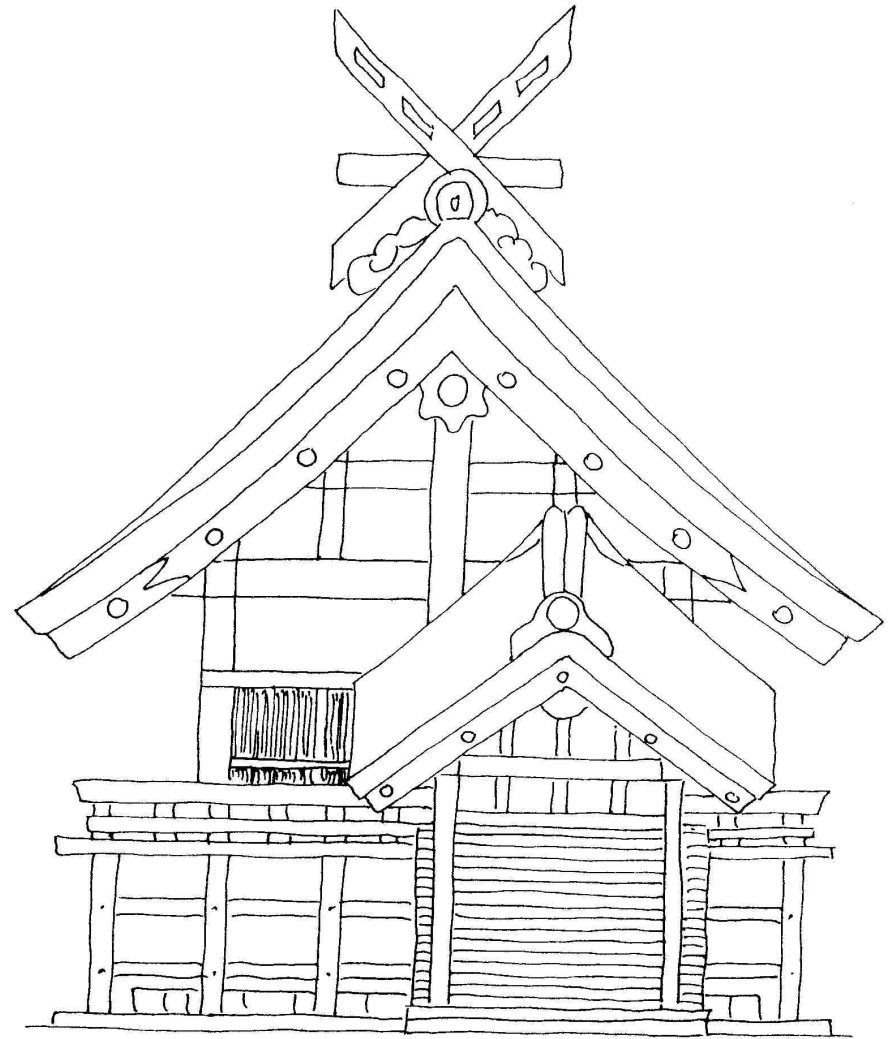
A császári Kína kifinomult és gazdag művészeti alkotásokkal búcsúztatta a fejedelmi család tagjait a túlvilágra vezető útjukon. T' ai hercegnő sírlelei között találták ezt a T alakú zászlót is, amelyen bonyolult elrendezés mutat be császári udvari szertartásokat (Cs'angsa, Kína). Bonyolult, de szimmetrikus elrendezésű, kínai császári udvari szertartás rajzával már találkoztunk az Ősi kínai művészetek című füzetünkben.



Ha Japánban jár a vendég, nem tudhatja, hogy hány ezer éves hagyományt figyelhet meg. Izumo szentélye (Izumo Taisha) az egyik legszentebb hely Japánban a shinto vallás számára. Ősisége számos ma is élő hagyományban megnyilvánul. Itt mi most az építészeti örökséget figyelhetjük meg. Egykor az Izumo Taisha Japán legmagasabb építménye volt. A krónikák szerint 50 méternél is magasabb volt az épület, magasabb, mint a narai Todaisi szentély vagy a kiotói egyik pavilon. 2000-ben régészeti leletek alapján rekonstruálták az 50 méter magasan álló szentélyt és a hozzá fölvezető 110 méter hosszú lépcsőt. Az épület stílusát taisha zukurinak nevezik. Az Ősi Izumo Shimane-i Múzeumban e templom mellett áll az „izumói lovas”, (címlapunkon), egy 1500 évvel ezelőtti fejedelem a Japánba érkező eurázsiai lovas népek köréből.



Egykor az Izumo Taisha Japán legmagasabb építménye volt.



Izumo szentélye (Izumo Taisha) az egyik leghentebb hely Japánban a shinto vallás számára.

Az épület stílusát taisha zukkurinak nevezik.

AZ EURÁZSIAI MŰVÉSZETEK SOROZAT KELET-ÁZSIAI MŰVÉSZET CIMŰ  
KIÁLLÍTÁS- ÉS KIFESTŐKÖTETÉT

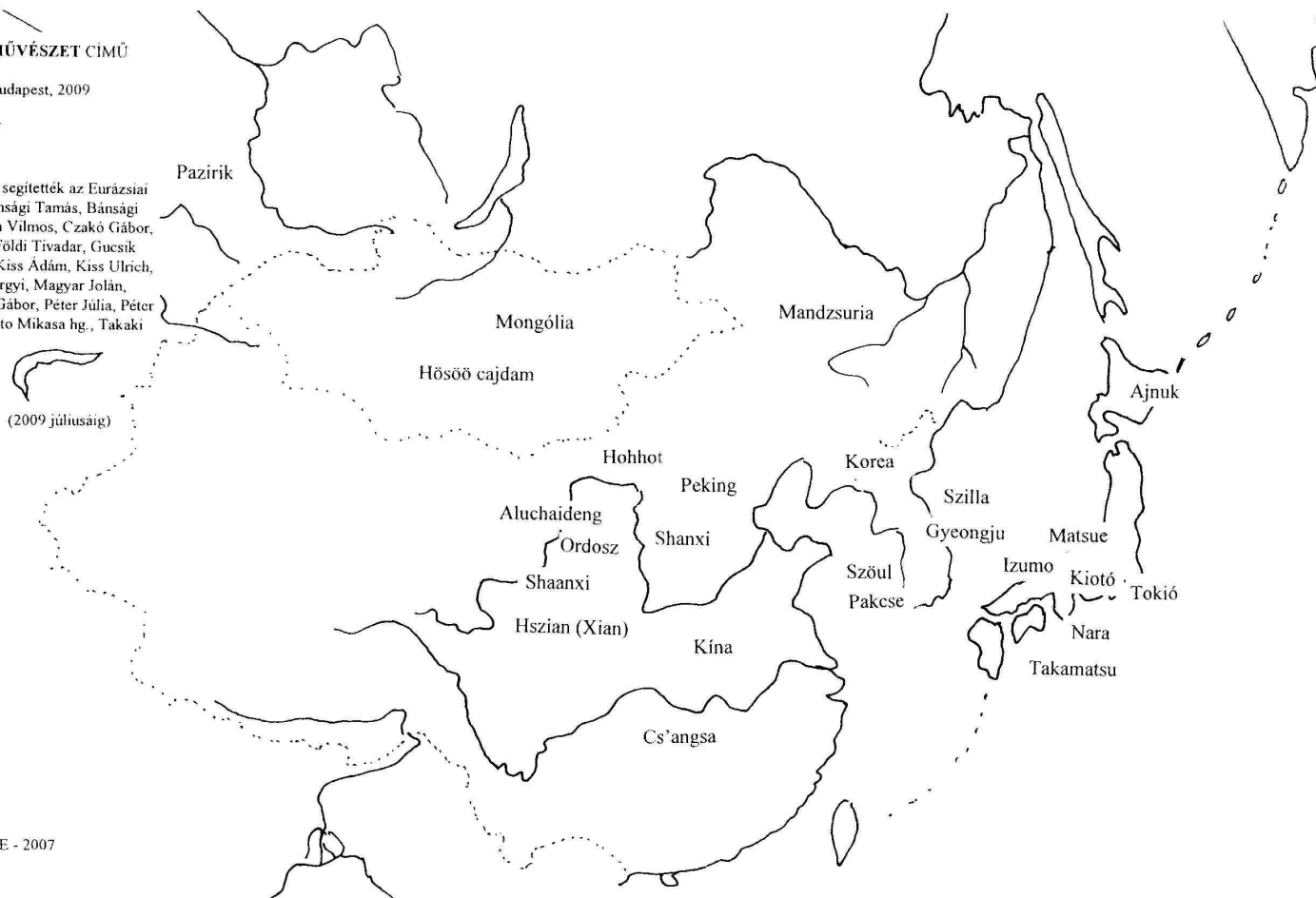
kiadja a Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesülete, Budapest, 2009

Bérczi Szaniszló: KELET-ÁZSIAI MŰVÉSZET  
ISBN 978-963-87437-4-9

Hálával és szeretettel gondolok mindazokra, akik valamilyen formában segítettek az Eurázsiai Művészetek kiállítás- és kifestőkönyv-sorozat napvilágra hozását: Bánsági Tamás, Bánsági Mária, Bérczi Alajos, Bérczi István, Bérczi Katalin, Bérczi Zsófia, Cech Vilmos, Czákó Gábor, Deákné Demjén Ilona, Deák Gyula, Dobos László, Fabriczy Anikó, Földi Tivadar, Gucsik Arnold, Gulyás Balázs, Gulyás Pálné, Jeppesen Henrik, Kabai Sándor, Kiss Adam, Kiss Ulrich, Kojima Hideyasu, Kubovics Imre, Kyotaka Ninagawa, Magyar Györgyi, Magyar Jolán, Matyasovich Henrik, Muzslay István, Nagy Dénes, Ogawa Tohru, Pap Gábor, Péter Júlia, Péter Borbála, Szabó László, Szili István, Szőkefalvi-Nagy Erzsébet, Takahito Mikasa hg., Takaki Ryuji, Tóth Albert, Veszeloovszky Endréné

Az ÓKORI EURÁZSIAI MŰVÉSZETEK SOROZATban megjelent (2009 júliusáig)

1. HONFOGLALÁS KORI KIFESTŐ - 1996
2. RÓMÁNKORI TEMPLOMKAPUK - 1998
3. SZENT LÁSZLÓ KIFESTŐ - 1999
4. SZENT ISTVÁN KIRÁLY EMLÉKEZETE - 2000
5. KELTA KIFESTŐ - 2000
6. VIKING KIFESTŐ - 2000
7. SZKITA KIFESTŐ - 2001
8. KAZETTÁS MENNYEZETEK - 2002
9. JAPÁN, A FELKELŐ NAP ORSZÁGA - 2002
10. 1000 ÉVES MAGYARORSZÁG - 2002
11. IRÁNI KIFESTŐ - 2003
12. KAUKÁZSIAI MŰVÉSZET - 2003
13. KÖZÉP ÁZSIAI MŰVÉSZET - 2003
14. A HUNOK MŰVÉSZETE - 2003
15. ÓKORI KRÉTAI ÉS GÖRÖG MŰVÉSZET - 2004
16. AZ ÖRMÉNYEK BIBLIA-MŰVÉSZETE - 2004
17. ETRUSZK, RÓMAI ÉS TOSZKÁNAI MŰVÉSZET - 2004
18. ÓSI KINAI MŰVÉSZETEK - 2004
19. SZIBÉRIA MŰVÉSZET - 2005
20. MEZOPOTÁMIAI MŰVÉSZET - 2006
21. MAGYARORSZÁGI SZENT KIRÁLYLÁNYOK EMLÉKEZETE - 2007
22. HUN-SZKITA MŰVÉSZET - 2008
23. KELET-ÁZSIAI MŰVÉSZET - 2009



**Irodalom:** [1] Artamonov, M., Forman, W. (1970): *Goldschatz der Skythen in der Ermitage* Artia, Prága és Szovjetszkij Hudozsnik, Leningrád, 1970. [2] Bakay K. (1997, 1998, 2005): *Őstörténetünk régészeti forrásai. I. II III.* Miskolc; [3] Bárdi L. (1993): *Őseink nyomában a Távól-Keleten. Expedíció a Selyemút mentén.* Pannonia K. Pécs; [4] Bérczi Sz. (2000): Katachi U Symmetry in the Ornamental Art of the Last Thousands Years of Eurasia. *FORMA*, 15/1, 11-28. Tokyo. [5] Bérczi Sz. (2004): The Role of Curie Principle in Understanding Composite Plane Symmetry Patterns: New Ethnomathematic Relations in Ancient Eurasian Ornamental Arts from Archaeologic Finds of the Period 1. M. B. C. and 1. M. A. D. *FORMA*, 19/3, pp. 265-277. Tokyo [6] Bérczi Sz. (2005a): *Adathorizontok Euráziában I.* TKTE, Budapest; [7] Bérczi Sz. (2005b): *Szibériai művészetek.* TKTE, Budapest; [8] Bérczi Sz. (2007): A hun-szkita ornamentika geometriai törvényei. *Magyar Szemle. Új folyam.* XVI. 1-2. sz. (2007, Febr.) 83-100. old. [9] Bérczi Sz. (2009): Datahorizon from Eurasia in the 1-st millennium B. C. Scythian Archaeological Treasures in Budapest at the Hungarian National Museum. *Journal of Eurasian Studies*, 1. No. 2, pp. [10] Czeglédy K. (1969): *Nomád népek vándorlása Napkeletől Napnyugatra.* Körösi Csoma Kiskönyvtár 8. Akadémiai, Budapest; [11] Csihák Gy. (2000): *Dunhuang barlangképei és a Szenszi agyagkatonák néma üzenete a Magyar műveltség gyökereiről.* ZMTE, Budapest - Zürich; [12] Csormai K. (2007): *Négy égtájon barbár csillag ragyog. Az ázsiai hunok a kínai forrásokban.* László Gyula Történelmi és Kulturális Egyesület, Budapest; [13] Diószegi V. (1998): *Sámánok nyomában Szibéria földjén.* Terebess Kiadó, Budapest; [14] Ecesdy I. (1979): *Nomádok és kereskedők Kína határain.* Körösi Csoma Kiskönyvtár 16. Akadémiai, Budapest; [15] Erdélyi I., Sugár L. (1982): *Ázsiai lovas nomádok.* Gondolat, Budapest; [16] Erdy, M. (1991): *A magyarság finnugor őshazája a történelem társtudományainak térképekre vitt adatainak tükrében.* (In: Szatmári elegyes holmi, szerk. Áts J.) Mátészalka; [17] Erdy M. (2001): *A hun lovastemetkezések.* Magyarországról, Edes Hazánkért Kiadó, Szekesfehervár; [18] FitzGerald, P. (1989): *Az ősi Kína.* Helikon, Budapest; [19] Fodor I., Kulcsár V. (2009): *Szkita aranykincsek.* (Scythian Gold Treasures.) Exhibition Guide for the Hungarian National Museum, Budapest; [20] Gamber O. von (1978): *Waffe und Rüstung Eurasiens.* Klinckschardt und Biermann, Braunschweig; [21] Götz L. (1995): *Keleten két a Nap.* Püski, Budapest; [22] Groot J. J. M. de (1921): *Die Hunnen der vorchristlichen Zeit.* Chineseische Urkunden zur Geschichte Asiens. Berlin, Leipzig (Hungarian edition: Bakay, Csormai (2007): László Gyula Történelmi Egyesület, Budapest); [23] Halász Z. (1966): *Romvárosok a svatagban. Stein Aurél belső-ázsiai utazásai.* Móra Ferenc K., Budapest; [24] Hoppál M. (2005.): *Sámánok Euráziában.* Akadémiai Kiadó, Budapest; [25] Lao Ce: *Tao Te King* (Az út és Erény Könyve, ford. Weöres S., Tökei F.) Helikon, Budapest; [26] László Gy. (1943): *A koronció lelet és a honfoglaló magyarok nyerge.* Der Grabfund von Koronoc und der altungarische Sattel. Budapest; [27] László Gy. (1942): *Kolozsvári Márton és György Szent-György szobrának löszerszámja.* Kolozsvár; [28] Lóczy L. (1890): *Gróf Széchenyi Béla keletázsiai útjának tudományos eredménye.* Budapest; [29] Miniaev, S. (1995): The excavation of Xiongnu Sites in the Buryatia Republic. *Orientalions*, 26, No. 10, Hongkong; [30] Miniaev, S. (1995): New finds of Xiongnu decorative bronzes and a problem of origin of "geometrical style" in Xiongnu art. *Archaeological News*, 4. Sankt-Petersburg; [31] Miniaev, S. (1996): Xiongnu archaeology in Russia - new finds and some problems. *Arts Asiaticques*, 51, Paris; [32] Museum of Ancient Izumo Guide (2008): ISBN 978-4-948756-46-5. A Múzeum kiállítás-vezető kötet. 160 oldal. Shimane Museum of Ancient Izumo; [33] Mistsuaki Matsuo (2004): *The Architecture of Izumo Grand Shrine.* 5th International Symposium of Asian Architecture; Miyamoto Nagajiro (2001): *The Restoration of Prehistoric and Ancient Dwellings.* Nihon no Bijutsu 420. [34] Obrusánszky B. (2008): *Hunok a Selyemúton.* Masszi Kiadó; [35] Okladnyikov A. P., Martinov A. I. (1983): *Szibériai sziklarajzok.* Gondolat, Budapest; [36] Posta B. (1897): *Régészeti tanulmányok az Oroszföldön.* Budapest; [37] Ruygenko Sz. I. (1953): *Kultura naszelenija gornava Altaja v szkifskoje vrémja.* Akademija Nauk Sz. Sz. R. Moszkva i Leningrad; [38] Szász B. (1943): *A hunok története.* Atilla Nagykirály. (The History of the Huns. Atilla, the Great King.) Bartha Miklós Társaság, Budapest (Szabad Tér K. 1994); [39] Sze-ma Cs'ien: *Történeti feljegyzések.* [40] Talbot-Rice, T. (1965): *Ancient Arts of Central Asia.* Thames and Hudson, New York;



Ezt a munkámat a tokiói Sarkkutató Intézet Antarktisi Meteorit Központja vezetőjének, Hideyasu Kojima professzornak ajánlom.  
I dedicate this work to Professor Hideyasu Kojima, director of the Antarctic Meteorite Research Center, at National Institute of Polar Research, Tokyo.